

Ο ΜΙΣΕΛ ΤΟΥΡΝΙΕ ΚΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΔΙΧΩΣ ΤΟΝ ΆΛΛΟ

«Τό άγριμι σταμάτησε μεμιάς τό μάσημα, κρατώντας μιά μεγάλη τούφα γρασίδι άνάμεσα στά δόντια του...»

Αύτές οι πολύ όμορφες σελίδες διηγούνται τήν πάλη τού Παρασκευά μέ τόν τράγο. Ο Παρασκευάς θά πληγωθεί, όμως ό τράγος θά πεθάνει, «ό μέγας τράγος πέθανε». Κι ο Παρασκευάς άναγγέλλει τό μυστηριώδες σχέδιο του: ο ψόφιος τράγος θά πετάξει και θά τραγουδήσει, τράγος ιπτάμενος και μουσικός. Γιά τό πρώτο μέρος τού σχεδίου χρησιμοποιει τό τομάρι, μαδημένο, πλυμένο, τριμένο μ' έλαφρόπετρα, τεντωμένο πάνω σε μιά κατασκευή άπό ξύλο. Ο τράγος δεμένος σ' ένα καλάμι τού ψαρέματος μεγεθύνει και τήν παραμικρή κίνηση τής πετονιάς, άναλαμβάνει τή λειτουργία ένός γιγάντιου ουράνιου βύσματος και μεταγράφει τά νερά στόν ούρανό. Όσο γιά τό δεύτερο μέρος, ο Παρασκευάς χρησιμοποιει τό κεφάλι και τά έντερα. φτιάχνει μ' αύτά ένα όργανο και τό τοποθετει σ' ένα ξερό δέντρο γιά νά παραγάγει μιά στιγμαία συμφωνία πού ό άνεμος πρέπει νά είναι ό μοναδικός έκτελεστής τής: έτσι ο θόρυβος τής γής μεταφέρεται μέ τή σειρά του στόν ούρανό και γίνεται ένοργανος ούράνιος ήχος. πανηγεία, «μουσική άληθινά στοιχειακή». Μ' αύτους τούς δυό τρόπους, ο μέγας τράγος, νεκρός, έλευθερώνει τά στοιχεία. Παρατηρούμε πώς η γή κι ο άέρας δέν παιζουν τόσο τό ρόλο δυό ίδιατερων στοιχείων όσο έκεινο δυό όλοκληρωμένων άντιθετων σχημάτων πού τό καθένα συγκεντρώνει γιά λογαριασμό του και τά τέσσερα στοιχεία. Όμως η γή είναι έκεινο πού τά περικλείνει και τά εξαναγκάζει, τά περιέχει μές στό βάθος τών σωμάτων, ένω ό άέρας, μέ τό φώς και τόν ήλιο, τά φέρνει σε μιά κατάσταση έλευθερη και καθαρή, τά άπελευθερώνει άπό τά οριά τους γιά νά σχηματίσει μιά κοσμική ένέργεια έπιφανειακή. Ενιαία κι ωστόσο ίδιαιτερη σε κάθε στοιχείο. Υπάρχει λοιπόν μιά φωτιά, ένα νερό, ένας άέρας και μιά γή. γήνιοι, όπως έπιστης και μιά γή, ένα νερό, μιά φωτιά, ένας άέρας, άέρινοι ή ούράνιοι. Άνάμεσα στή γή και τόν ούρανό γίνεται ένας άγωνας, κι αύτό πού διακυβεύεται είναι η φυλάκιση ή η άπελευθερωση όλων τών στοιχείων. Τό νησί είναι τό σύνορο ή ο τόπος όπου διεξάγεται αύτός ή άγωνας. Και γι' αύτό τό λόγο έχει μεγάλη σημασία νά μάθουμε άπό ποιά μεριά θά γειρεί τελικά, άν θά είναι ικανό ν' άδειασει στόν ούρανό τή φωτιά του.

τό χώμα του και τά νερά του και νά γίνει και τό ίδιο ήλιακό. Τό νησί είναι ό ήρωας τού μυθιστορήματος, όπως άκριτώς ο Ροβινσώνας κι ό Παρυσκευάς. Τό νησί άλλάζει σχήμα κατά τή διάρκεια μιάς σειράς άπό διαδοχικά ξεδιπλώματα, όπως κι ο ίδιος άλλάζει μορφή κατά τή διάρκεια μιάς σειράς άπό μεταμορφώσεις. Η ύποκειμενική σειρά τού Ροβινσώνα είναι άδιαχώριστη άπό τή σειρά τών καταστύσεων τού νησιού.

Ο τελικός όρος τής σειράς είναι ένας Ροβινσώνας στοιχειακός μέσου στό νησί του, πού μέ τή σειρά του κι αύτό παρυδόθηκε στά στοιχεία: ένας Ροβινσώνας τού ήλιου σ' ένα νησί πού έγινε ήλιακό, ουράνιος στόν Ούρανό. Δέν είναι λοιπόν η προέλευση πού μετράει σ' αυτή τήν περιπτωση, άλλα άντιθετο ή έκβυση, ο τελικός σκοπός, αύτά πού άνακαλύφθηκαν μέσου άπό τίς κάθε ειδούς μετενσυρκώσεις. Αύτή είναι η πρώτη μεγάλη διαφορά άπό τόν Ροβινσώνα τού Ντεφό. Συχνά έπισημαίνεται τό γεγονός πώς στόν Ντεφό τό θέμα τού Ροβινσώνα δέν είναι μόνο μιά ιστορία άλλα «τό έργαλείο μιάς έρευνας»: έρευνα πού έχει ώς άφετηρια τό έρημο νησί και η όποια ίσχυρίζεται ότι άνασυνθέτει τήν καταγωγή και τήν ωστηρή τάξη τών έργασιών και τών κατακτήσεων πού άπορέουν μέ τό πέρισμα τού χρόνου. Όμως είναι φανερό πώς η έρευνα είναι διπλά νοθευμένη. Από τή μιά πλευρά, η εικόνα τής καταγωγής προϋποθέτει αύτό πού ίσχυρίζεται ότι γεννάει (πρβλ. όλα αύτά πού ο Ροβινσώνας άπεσπισε άπό τό ναυάγιο). Από τήν άλλη πλευρά, ο κόσμος πού άναπαράγεται μέ βάση αυτή τήν καταγωγή ίσοδυναμεί μέ τόν πραγματικό κόσμο, δηλαδή τόν κόσμο τής οικονομίας ή μέ τόν κόσμο όπως θύ ήταν. η όπως θύ έπρεπε νά ήταν, άν δέν ύπήρχε η σεξουαλικότητα (πρβλ. τήν άπλειψη κάθε σεξουαλικότητας στόν Ροβινσώνα τού Ντεφό). Μήπως λοιπόν πρέπει νά συμπεράνουμε ότι η σεξουαλικότητα είναι η μόνη φανταστική άρχη πού είναι ικανή νά κάνει τόν κόσμο νά παρεκκλίνει άπό τήν ωστηρή τάξη πού έχει όρισει η καταγωγή του; Μέ δυό λόγια, στόν Ντεφό η πρόθεση ήταν καλή: πού καταλήγει ένας άνθρωπος πού ζει μόνος, χωρις 'Άλλον, σ' ένα έρημο νησί; Όμως τό πρόβλημα είχε τεθεί σε λάθος βάση. Διότι άντι νά έπαναφέρει ένα Ροβινσώνα χωρις φύλο σε μιά άρχικη κατάσταση άπό τήν όποια άναπαράγεται ένας κόσμος όπου βασιλεύει η οικονομία, πού είναι άναλογος μέ τό δικό μας, πού είναι τό άρχετυπο τού δικού μας, έπρεπε νά άδηγήσει ένα Ροβινσώνα προϊσιμένο μέ σεξουαλικότητα σε καταλήξεις έντε-

λώς διαφορετικές και ἀποκλίνουσες ἀπό τις δικές μας, σ' ἐναν κόσμο φανταστικό πού ἔχει κι ὁ ίδιος παρεκκλίνει. Ὁ Τουρνιέ, θέτοντας τὸ πρόβλημα μὲ ὄρους τέλους και ὥχι ἀρχής, ἀπαγορεύει στὸν ἑαυτὸν ν' ἀφήσει τὸν Ροθινσώνα νὰ ἐγκαταλείψει τὸ νησί. Τὸ τέλος, ὁ τελικός σκοπὸς τοῦ Ροθινσώνα είναι ὁ «ἀπανθρωπισμός», ἡ συνάντηση τῆς λιμπιντοῦ μὲ τὰ ἐλεύθερα στοιχεῖα, ἡ ἀνακάλυψη μιάς κοσμικῆς ἐνέργειας ἡ μιάς μεγάλης στοιχειακῆς Υγείας, ἡ ὅποια δὲν μπορεῖ ν' ἀναβλύσει παρά μόνο μέσα ἀπὸ τὸ νησί, κι αὐτὸν μόνο στὸ μέτρο πού τὸ νησί ἐγινε ἀέρινο ἡ ἡλιακό. Ὁ Χένρυ Μίλερ μιλούσε γιὰ τὰ «κλαψουρισμάτα νεογέννητων ποὺ θγάζουν τὰ θεμελιώδη στοιχεῖα, ἡλιον, ὥξυγόνο, πυρίτιο, σιδέρο». Και σίγουρα ψήφιζε κάτι ἀπὸ τὸν Μίλερ, ἀκόμα κι ἀπὸ τὸν Λώρενς μέσα στὸν πλασμένο ἀπὸ ἡλιον και ὥξυγόνο Ροθινσώνα: ὁ νεκρός τράγος ἀρχισε κιόλας νὰ ὄργανώνει τὸ κλαψουρισμά τῶν στοιχείων.

Ομως ὁ ἀναγνώστης ἔχει ἐπίσης τὴν ἐντύπωση πώς αὐτὴ ἡ μεγάλη Υγεία τοῦ Ροθινσώνα τοῦ Τουρνιέ κρύθει κάτι ποὺ δὲν ἔχει καμια σχέση μὲ τὸν Μίλερ ἡ τὸν Λώρενς. Και μήπως αὐτὸν δὲν είναι τίποτα ἄλλο παρά ἡ ἐντελώς οὐσιαστικὴ παρέκκλιση τὴν ὅποια συνεπάγεται και ἡ ὅποια είναι ἀδιαχώριστη ἀπὸ τὴ σεξουαλικότητα τῆς ἑρήμου; Ὁ Ροθινσώνας τοῦ Τουρνιέ ἀντιπαριθέτει στὸν Ροθινσώνα τοῦ Ντεφός μέσα ἀπὸ τρια χαρακτηριστικά ποὺ ἀποτελούν μιὰ ἀυστηρὴ ἀλληλουχία: ἀντὶ νὰ ἀνάγεται σὲ κάποια ἀρχική προέλευση, ἀναφέρεται σὲ τελικούς σκοπούς, σὲ στόχους: ἔχει σεξουαλικότητα· αὐτοὶ οἱ τελικοὶ σκοποὶ ἀναπαριστούν μιὰ φανταστικὴ παρέκκλιση ἀπὸ τὸ δικό μας κόσμο, ύπὸ τὴν ἐπίδραση μιάς μετασχηματισμένης σεξουαλικότητας, ἀντὶ ν' ἀναπαριστούν τὴν οἰκονομική ἀναπαραγωγὴ τοῦ δικού μας κόσμου κάτω ἀπὸ τὴ δράση μιάς συνεχούς ἐργασίας. Στὴν κυριολεξία, αὐτός ὁ Ροθινσώνας δὲν κάνει τίποτα τὸ διεστραμμένο· κι ὡστόσο πώς ν' ἀπαλλαγούμε ἀπὸ τὴν ἐντύπωση πώς είναι ὁ ίδιος διεστραμμένος, δηλαδή, σύμφωνα μὲ τὸν ὄρισμό τοῦ Φρόντ, κάποιος ποὺ παρεκκλίνει ὡς πρὸς τοὺς σκοπούς; Είναι τὸ ίδιο πράγμα, στὸν Ντεφός, τὸ ν' ἀναγάγει τὸν Ροθινσώνα στὶς πηγές και νὰ τὸν κάνει νὰ παράγει ἐναν κόσμο ὄμοιόμορφο μὲ τὸ δικό μας· κι είναι τὸ ίδιο πράγμα στὸν Τουρνιέ νὰ τὸν ἀναγάγει στοὺς σκοπούς και νὰ τὸν κάνει νὰ παρεκκλίνει, ν' ἀποκλίνει ὡς πρὸς τοὺς σκοπούς. Σὲ συνδυασμῷ μὲ τὴν προέλευση, ὁ Ροθινσώνας ὄφειλε ἀναγκαστικά ν' ἀναπαράγει τὸν κόσμο μας, ὅταν ὡμως ἀναφέρεται στοὺς σκοπούς, παρεκκλίνει ἀνα-

γκαστικά. Παράξενη παρέκκλιση, κι ὡστόσο δὲν είναι μιὰ ἀπὸ τὰς γιὰ τὶς ὅποιες μιλάει ὁ Φρόντ, ἀφού είναι ἡλιακή κι ἔχει γιὰ ἀντικείμενο τὰ στοιχεῖα: αὐτὸν είναι τὸ νόημα τοῦ Ούρανοῦ. «Ἀν ἡμον ἀνυγκασμένος νὰ μεταφράσω σὲ ἀνθρώπινους ὄρους αὐτὴ τὴν ἡλιακὴ συνουσία, μὲ βάση τὸ θηλυκό γένος, ὡς σύζυγο τοῦ Ούρανοῦ θὰ ὄρμοζε νὰ ὄρισω τὸν ἑαυτὸν μου. Κι ὡμως αὐτὸς ὁ ἀνθρωπομορφισμὸς δὲν ἔχει κανένα νόημα. Στὴν πραγματικότητα, στὸν ἀνώτατο βυθμὸ που ἔχουμε φτάσει, ὁ Παρασκευάς κι ἐγώ, ἡ διαφορά του φύλου ἔχει ξεπραστεί, κι ὁ Παρασκευάς μπορεῖ νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴν Ἀφροδίτη, ὡς παρ' ὅλ' αὐτὰ μπορούμε νὰ πούμε σὲ ἀνθρώπινο λόγῳ πώς ἐγώ ἀνοιγομαι στὴ γονιμοποίηση τοῦ Μειζονος Ἀστρου.» Αν είναι ἀλήθεια πώς ή νευρώση είναι τὸ ἀρνητικό τῆς διαστροφῆς, η διαστροφή ἀπὸ τὴν πλευρά τῆς δὲ θά μπορούσε νὰ είναι τὸ στοιχειακό τῆς νευρώσης:

*

Ἡ ἐννοια τῆς διαστροφῆς είναι νόθα, μισο-νομική, μισο-ἰατρική. Ομως ούτε τὸ δίκαιο ούτε ἡ ιατρική ἔχουν κάτι νὰ κερδίσουν. Μέσ' ἀπὸ τὸ σημερινὸ ἀνανεωμένο ἐνδιαφέρον γιὰ μιὰ τέτοια ἐννοια, φαινεται πώς ἀναζητούν στὴ δομῇ τῆς ίδιας τῆς διαστροφῆς τὴ λογική τῆς ἐνδεχόμενης, πολὺ διφορούμενης, σχέσης τῆς τόσο μὲ τὴ δικαιοσύνη ὃσο κι μὲ τὴν ιατρική. Η ἀφέτηρια είναι αὐτὴ ἐδὼ: ἡ διαστροφή δὲν ὄριζεται ἀπὸ τὴν ἐνταση ἐνός πόθου μέσα στὸ σύστημα τῶν ὄρμων· ὁ διεστραμμένος δὲν είναι κάποιος ποὺ ποθεὶ, ἀλλὰ αὐτὸς ποὺ εἰσάγει τὸν πόθο του σ' ἐντελώς διαφορετικό σύστημα και μέσα σ' αὐτὸν τὸ σύστημα τὸν κάνει νὰ παιζει τὸ ρόλο ἐνός ἐσωτερικού ὄριου, μιὰς δυνάμει ἐστίας ἡ ἐνός σημείου μηδὲν (ἡ περιφημη σαδική ἀπάθεια). Ούτε διεστραμμένος είναι ἐνα ἐγώ ποὺ ποθεὶ, ούτε ὁ 'Άλλος είναι γι' αὐτὸν ἐνα ἀντικείμενο τού πόθου προικισμένο μὲ πραγματική ὑπαρξη. Ωστόσο τὸ μυθιστόρημα τοῦ Τουρνιέ δὲν είναι μιὰ διατριβή γιὰ τὴ διαστροφή. Δὲν είναι ἐνα μυθιστόρημα μὲ θέση. Ούτε ἐνα μυθιστόρημα μὲ πρόσωπα, ἀφού δὲν ὑπάρχει ὁ ἄλλος. Ούτε ἐνα μυθιστόρημα ἐσωτερικῆς ἀνάλυσης, μιὰ κι ὁ Ροθινσώνας ἔχει πολὺ λιγη ἐσωτερικότητα. Είναι ἐνα παράδοξο μυθιστόρημα κωμικών περιπετειών κι ἐνα μυθιστόρημα κοσμικών μεταμορφώσεων. Ἀντὶ νὰ είναι μιὰ διατριβή γιὰ τὴ διαστροφή, είναι ἐνα μυθιστόρημα ποὺ ἀναπτύσσει τὴν ίδια τὴ «θέση» τοῦ Ροθινσώνα: ὁ ἀνθρωπος χωρὶς ἀλλον πάνω στὸ νησὶ του.

Άλλά η «θέση» παίρνει τόσο περισσότερο νόημα όσο άναγγέλλει περιπέτειες, άντι ν' άναφέρεται σε μιά ύποθετική προέλευση: τι πρόκειται νά συμβεί στὸν κόσμο τού νησιού χωρὶς τὸν ἄλλο; Ἀρχικά, λοιπὸν, θ' ἀναζητηθεὶ ἡ σημασία τοῦ ἄλλου μέσα ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα τοῦ: θ' ἀναζητηθούν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας τοῦ ἄλλου στὸ νησί, θά συναχθούν ἐπαγωγικά τὰ ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου στὸ συνηθισμένο κόσμο, θά συμπεράνει τὶ εἰναι ὁ ἄλλος καὶ σὲ τὶ συνίσταται ἡ ἀπουσία τοῦ. Τὰ ἀποτελέσματα λοιπὸν τῆς ἀπουσίας τοῦ ἄλλου εἰναι οἱ πραγματικές περιπέτειες τοῦ πνεύματος: ἐνα πειραματικό ἐπαγωγικό μυθιστόρημα. Κατὰ συνέπεια, ἡ φιλοσοφικὴ σκέψη μπορεῖ νά συλλέξει ὅλα ὃσα δεῖχνει τὸ μυθιστόρημα, μὲ τὸση δύναμη καὶ ζωντάνια.

Γύρω ἀπὸ κάθε ἀντικείμενο ποὺ ἀντιλαμβάνομαι ἡ ἀπὸ κάθε ιδεὰ ποὺ σκέφτομαι, τὸ πρώτο ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου εἰναι ἡ ὄργανωση ἐνός κόσμου περιθωριακού, ἐνός περιβλήματος, ἐνός φόντου, ἀπ' ὅπου μπορεῖ νά θγούν ἄλλα ἀντικείμενα, ἄλλες ιδεές, ἀκολουθώντας τοὺς νόμους τῆς μετάβασης ποὺ ρυθμίζει τὸ πέρασμα ἀπὸ τὰ πρώτα στὶς δεύτερες. Κοιτάζω ἐνα ἀντικείμενο, ὑστερα στρέφω ἄλλο τὸ βλέμμα μου, ἀφήνω τὸ ἀντικείμενο νά ἐπιστρέψει στὸ βάθος πεδίου, ἐνώ ταυτόχρονα ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ πεδίου θγαίνει ἐνα νέο ἀντικείμενο τῆς προσοχῆς μου. Ἐν αὐτὸ τὸ νέο ἀντικείμενο δὲ μὲ πληγώνει, ἀν δὲν ἔρχεται νά προσκρούσει πάνω μου μὲ τῇ θια ἐνός θλήματος (ὅπως ὅταν χτυπάμε πάνω σὲ κάτι ποὺ δὲν ἔχουμε δεῖ), ειγαι ἐπειδὴ τὸ πρώτο ἀντικείμενο διέθετε ἐνα ὀλόκληρο περιθώριο ὅπου ἡδη αισθανόμουν τὰ ἐπόμενα νά προϋπάρχουν, ἐνα ὀλόκληρο πεδίο δυνατοτήτων καὶ δυναμικοτήτων ποὺ ἡδη ἡξερα ὅτι εἰναι ικανὸ νά ἐνεργοποιηθεῖ. Όμως αὐτὴ ἡ γνώση ἡ τὸ αἰσθήμα τῆς περιθωριακῆς ύπαρξης δὲν εἰναι δυνατὸ παρὰ μόνο μέσω τοῦ ἄλλου. «Ο Ἄλλος εἰναι γιὰ μάς ἐνας ισχυρὸς παράγων περισπασμού, ὥχι μόνο ἐπειδὴ μάς ἐνοχλεῖ καὶ μάς ἀποσπά ἀπὸ τὴν παρούσα σκέψη μας, ἄλλα καὶ γιὰ τὸ λόγο πώς μόνη ἡ δυνατότητα τῆς ἐπέμβασῆς του ρίχνει ἐνα ἀχνὸ φέγγος πάνω σ' ἐναν ὀλόκληρο κόσμο ἀντικειμένων ποὺ βρισκονται στὸ περιθώριο τῆς προσοχῆς μας, ἄλλα ποὺ κάθε στιγμὴ εἰναι ικανὰ νά γίνουν τὸ κέντρο της». Τὸ μέρος τοῦ ἀντικειμένου ποὺ δὲ θλέπω, τὸ θέτω τὴν ιδια στιγμὴ ὡς ὄρατὸ ἀπὸ τὸν ἄλλο· ἔτσι, ὅταν θά ἔχω κάνει τὸ γύρο γιὰ νά φτάσω σ' αὐτὸ τὸ κρυμμένο μέρος, θά ἔχω συναντήσει τὸν ἄλλο πισω ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο γιὰ νά κάνω τὴν προ-

βλεπόμενη ύλοποιηση. Και τὰ ἀντικείμενα πισω ἀπὸ τὴν πλάτη μου, τὰ αισθάνομαι νά θηλυκώνουν καὶ νά σχηματίζουν ἐναν κόσμο ἀκριβῶς ἐπειδὴ εἰναι ὄρατα καὶ ειδωμένα ἀπὸ τὸν ἄλλο. Και αὐτὸ τὸ βάθος τῆς δικῆς μου ἀντιληψης, σύμφωνα μὲ τὸ ὅποιο τὰ ἀντικείμενα φαινονται νά σφετερίζονται τὸ ἐνα τὸ χώρῳ τοῦ ἄλλου, νά καβαλούν τὸ ἐνα πάνω στὸ ἄλλο καὶ νά κρύβονται τὸ ἐνα πισω ἀπὸ τὸ ἄλλο, τὸ ζῷ ταυτόχρονα σὰν νά ἡταν ἐνα δυνάμει πλάτος γιὰ τὸν ἄλλο, ἐνα πλάτος ὅπου τὰ ἀντικείμενα στοιχίζονται καὶ ειρηνεύουν (ἀπὸ τὴν ὄπτικη γωνία ἐνός ἄλλου βάθους πεδίου). Μὲ δυό λόγια, ὁ ἄλλος διασφαλίζει τὰ περιθώρια καὶ τὶς μεταβάσεις μέσα στὸν κόσμο. Είναι ἡ γλυκὰ τῶν ἀλληλουχιῶν καὶ τῶν ὁμοιοτήτων. Ρυθμίζει τοὺς μετασχηματισμοὺς τῆς μορφῆς καὶ τοὺς βάθους, τὶς παραλλαγές τοῦ βάθους πεδίου. Ἐμποδίζει τὶς πισώπλατες ἐπιθέσεις. Ἐποικίζει τὸν κόσμο μ' ἐνα καλοσυνάτο σούσουρο. Κάνει τὰ πράγματα νά σκύβουν τὸ ἐνα πρὸς τὸ ἄλλο καὶ νά βρισκουν τὸ ἐνα στὸ ἄλλο τὰ φυσικὰ τους συμπληρώματα. Ὁταν κάποιος κάνει παράπονα γιὰ τὴν κακιὰ τοῦ ἄλλου, λησμονεὶ μιὰ ἄλλη κακιὰ ἀκόμα πιὸ φοβερή, αὐτὴν ποὺ θὰ είχαν τὰ πράγματα ἀν δὲν ὑπήρχε ὁ ἄλλος. Ὁ ἄλλος κάνει σχετικὸ τὸ μῆ-γνωστό, τὸ μῆ-ἀντιληπτό· ἀφοῦ ὁ ἄλλος εισάγει γιὰ μένα τὸ σημείο τοῦ μῆ-ἀντιληπτού μέσα σ' αὐτὸ ποὺ ἀντιλαμβάνομαι, μὲ καθορίζει ἐτσι ὡστε νά συλλαμβάνω αὐτὸ ποὺ δὲν πέφτει στὸ πεδίο τῆς ἀντιληψῆς μου σὰν κάτι ποὺ εἰναι ἀντιληπτὸ γιὰ τὸν ἄλλο. Μ' ὅλες αὐτές τὶς ἐννοιες, ὁ πόθος μου περνάει πάντα μέσα ἀπὸ τὸν ἄλλο καὶ ἀπὸ αὐτὸν δέχεται τὸ ἀντικείμενό του. Δὲν ποθώ τίποτα ποὺ νά μήν τὸ ἔχει δεῖ, σκεφτεὶ, ἀποκτήσει ἐνας δυνάμει ύπαρκτός ἄλλος. Ἐδώ βρισκονται τὰ θεμέλια τοῦ πόθου μου. Είναι πάντα ὁ ἄλλος ποὺ τρέπει τὸν πόθο μου πρὸς τὸ ἀντικείμενο.

Όμως τὶ συμβαίνει ὅταν ὁ ἄλλος λείπει ἀπὸ τῇ δομῇ τοῦ κόσμου; Μόνη, βασιλεύει ἡ βάναυση ἀντιθεση τοῦ ἡλιου καὶ τῆς γῆς, ἐνός φωτὸς ἀφόρητου καὶ μιὰς ἀβύσσου σκοτεινῆς: «ὁ συνοπτικὸς νόμος του ὄλα ἡ τίποτα». Τὸ γνωστό καὶ τὸ μῆ-γνωστό, τὸ ἀντιληπτό καὶ τὸ μῆ-ἀντιληπτό ἀντιμετωπίζονται ἀπόλυτα, σ' ἐναν ἀγώνα δίχως ἀποχρώσεις: «ἡ θεώρηση τοῦ νησιού ἔχει ἀναχθεὶ στὸν ἑαυτὸ της, ὁ, τι δὲ θλέπω εἰναι ἐνα ἀπόλυτο ἀγνωστο, παντού ὅπου δὲν είμαι, βασιλεύει τὴν ιδια στιγμὴ μιὰ ἀξεδιάλυτη νύχτα». Κόσμος ώμος καὶ κρύος, χωρὶς δυνατότητες καὶ δυναμικότητες: αὐτὴ ποὺ ἔχει καταρεύσει εἰναι ἡ κατηγορία τοῦ δυνάμει. Αντὶ γιὰ μορφές σχετικὰ ἀρμονικές ποὺ θγαι-

νουν ἀπό ἐνα βάθος πεδίου γιά νά ξαναεπιστρέψουν ἐκεὶ ἀκολουθώντας μιὰ τάξη τού χρόνου και τού χώρου, δὲν ύπάρχει τίποτα ἑκτός ἀπό ἀφηρημένες γραμμές, φωτεινές και τραυματίζουσες, τίποτα ἑκτός ἀπό ἐνα χωρίς-φόντο ἀνυπότακτο και ἀρπακτικό. Τίποτα ἑκτός ἀπό τά στοιχεία. Τό χωρίς-φόντο και ἡ ἀφηρημένη γραμμή ἀντικατέστησαν τό μορφοποιημένο και τό βάθος. 'Ολα είναι ἀμείλικτα. Έχοντας πάψει νά τείνουν και νά γέρνουν τό ἐνα πρός τό ἄλλο, τά ἀντικείμενα ὥρθωνται ἀπειλητικά: ἀνακαλύπτουμε τότε κακίες πού δὲν είναι πιά οι κακίες τού ἀνθρώπου. Λές και κάθε πράγμα, ἔχοντας καταθέσει τό μορφοποιημένο σχῆμα του κι ἔχοντας ἀναχθεὶ στις πιό σκληρές γραμμές του, μάς χαστουκίζει ἡ μάς χτυπάει πισώπλατα. 'Η ἀπουσία τού ἄλλου είναι ὅταν σκοντάφτουμε, ὅταν χτυπάμε πάνω στά ἀντικείμενα και μάς ἀποκαλύπτεται ἡ ἐκπληκτική ταχύτητα τών χειρονομιών μας. Δὲν ύπάρχουν πιά μεταβάσεις: τέλειωσε ἡ γλύκα τών ἀλληλουχιών και τών ὁμοιοτήτων πού μάς ἐπέτρεπε νά κατοικούμε τὸν κόσμο. Τίποτα πιά δὲν ύφισταται παρά μόνο ἀνυπέρβατα βάθη, ἀποστάσεις και διαφορές ἀπόλυτες ἡ μάλλον, ἀντίθετα, ἀνυπόφορες ἐπαναλήψεις, ὅμοιες μὲ μήκη τοποθετημένα ἀκριθώς τό ἐνα πάνω στό ἄλλο.

Συγκρίνοντας τά πρώτα ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας του μὲ τά ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας του, μπορούμε νά πούμε τι είναι ἀκριθώς ὁ ἄλλος. Τό λάθος τών φιλοσοφικών θεωριών είναι πώς ἀλλοτε τόν ἀνάγουν σ' ἐνα ἰδιαίτερο ἀντικείμενο, ἀλλοτε σ' ἐνα ἄλλο ὑποκείμενο (ἀκόμα και μιὰ ἀντιληψη σάν ἐκείνη τού Σάρτρ στό *Eivai* και τό *Mηδέν* ἀρκούντων νά συνενώνει τούς δύο προσδιορισμούς, κάνοντας τόν ἄλλο ἀντικείμενο κάτω ἀπό τό βλέμμα μου. ὑπό τόν ὄρο ὅτι μὲ κοιτάζει κι αὐτός μὲ τή σειρά του και μὲ μεταμορφώνει σὲ ἀντικείμενο). 'Ομως ὁ Ἄλλος δὲν είναι ούτε ἐνα ἀντικείμενο μέσα στό πεδίο τῆς ἀντιληψῆς μου ούτε ἐνα ὑποκείμενο πού μὲ ἀντιλαμβάνεται: πρώτα ἀπ' όλα είναι μιὰ δομή τού πεδίου τῆς ἀντιληψῆς, δίχως τήν ὅποια αὐτό τό πεδίο στό σύνολό του δέ θα μπορούσε νά λειτουργήσει μὲ τόν τρόπο πού λειτουργεῖ. Τό γεγονός πώς αὐτή ἡ δομή πραγματώνεται ἀπό πραγματικά πρόσωπα, ἀπό μεταβαλλόμενα ὑποκείμενα, ἐγώ γιά σάς κι ἐσείς γιά μένα, δὲν τήν ἐμποδίζει νά προϋπάρχει, σάν ὄργανωτική προϋπόθεση γενικά τών όρων πού τή θέτουν σὲ λειτουργία μέσα σὲ κάθε ὄργανωμένο πεδίο ἀντιληψῆς — τό δικό σας, τό δικό μου. 'Ετσι ὁ Ἄλλος α-πριόρι ως ἀπόλυτη δομή θεμελιώνει τή σχετικότητα τών ἀλλων ως όρων πού πραγματώνουν τή δομή στό ἐσωτερικό κάθε πε-

δίου. 'Ομως ποιά είναι αὐτή ἡ δομή; Είναι ἡ δομή τού δυνάμει. 'Ενα τρομαγμένο πρόσωπο είναι ἡ ἐκφραση ἐνός κόσμου δυνάμει τρομακτικού, ἡ κάποιου πράγματος τρομακτικού πού ὑπάρχει μέσα σ' αὐτὸν τόν κόσμο χωρίς ὅμως ἐγώ ἀκόμα νά τό βλέπω. Πρέπει νά καταλάβουμε ὅτι ἐδώ τό δυνάμει δὲν είναι μιὰ ἀφηρημένη κατηγορία πού κατονομάζει κάτι πού δὲν τέλεια, μόνο πού (τήν παρούσα στιγμή) δὲν ύπάρχει ἐξω ἀπ' αὐτό πού τόν ἐκφράζει. Τό τρομοκρατημένο πρόσωπο δὲ μοιάζει μὲ τό πράγμα πού τρομοκρατεῖ, τό συνεπάγεται, τό περιτυλίγει σάν κάτι τό διαφορετικό, μέσα σ' ἐνα εἰδος συστροφής πού θάζει τό ἐκφραζόμενο μέσα στό ἐκφράζον. 'Όταν ἐγώ μὲ τή σειρά μου και γιά λογαριασμό μου συλλαμβάνω τήν πραγματικότητα αὐτού πού ἐξέφραζε ὁ ἄλλος, δὲν κάνω τίποτα περισσότερο ἀπό τό νά ἐξηγώ τόν ἄλλο, ἀπό τό νά ξετυλίγω και νά πραγματοποιώ τόν ἀντιστοιχο δυνάμει κόσμο. Είναι ἀλήθεια πώς ὁ ἄλλος δίνει ἡδη μιὰ ὄρισμένη πραγματικότητα στά ἐν δυνάμει πού περικλείνει: ἀκριθώς μιλώντας. 'Ο Ἄλλος είναι ἡ ὑπαρξη τού δυνάμει πού περικλείνει. 'Η γλώσσα είναι ἡ πραγματικότητα τού δυνάμει σάν τέτοιου. Τό ἐγώ είναι ἡ ἀνάπτυξη, ἡ ἐξήγηση τών δυνάμει, ἡ διαδικασία μέσα ἀπό τήν ὅποια πραγματοποιούνται μέσα στό παρόν. Γιά τήν Ἀλμπερτίν πού τή βλέπει νά ἐρχεται πρός τό μέρος του, ὁ Προύστ λέει ὅτι κλείνει μέσα της ἡ ἐκφράζει τήν ἀκρογιαλιά και τόν παφλασμό τών κυμάτων: «'Αν μὲ είχε δει, τί μπορούσα ν' ἀντίπροσωπεύω στά μάτια της: 'Από τό βάθος ποιού κόσμου μὲ ἔχωριζε:» Ο ἐρωτας, η ζήλια θά είναι ἡ ἀπόπειρα νά ξετυλιχτει, νά ξεδιπλωθει αὐτός ὁ δυνάμει κόσμος πού ὄνομάζεται Ἀλμπερτίν. Μέ δυό λόγια, ὁ ἄλλος ως δομή είναι ἡ ἐκφραση ἐνός κόσμου δυνάμει, είναι τό ἐκφραζόμενο πού ἔχει συλληφθεὶ σάν νά μήν ύπάρχει ἀκόμα ἐξω ἀπό αὐτό πού τό ἐκφράζει. «'Καθένας ἀπ' αὐτούς τούς ἀνθρώπους ήταν ἐνας δυνάμει κόσμος, ἀρκετά συνεκτικός, μὲ τις ὄξεις του, μὲ τις ἰδιαίτερες ἐστίες ἐλέξης και ἀπώθησης, μὲ τό κέντρο βάρους του. 'Οσο διαφορετικοί κι ἀν ήταν μεταξύ τους, αὐτοὶ οι δυνάμει κόσμοι είχαν ἐκείνη τή στιγμή ἀπό κοινού μιὰ μικρή εικόνα τού νησιού — πόσο συνοπτική κι ἐπιφανειακή! — γύρω ἀπό τήν ὅποια ὄργανωνταν, και σέ μιὰ γωνιά τής ύπηρχε ἐνας ναυαγός πού ὄνομαζόταν Ροβινσώνας κι ὁ μιγάς ύπηρέτης του. 'Ομως δόσο κι ἀν ήταν κεντρική αὐτή ἡ εικόνα. γιά τόν καθένα ήταν σημαδεμένη μὲ τό σημείο τού προσωρινού, τού ἐφήμερου, ήταν καταδίκασμένη νά ἐπιστρέψει σέ σύντομο διάστημα

στήν άνυπαρξία ἀπ' ὅπου τὴν εἰχε τραβήξει τὸ τυχαίο ξεστράτισμα τοῦ Ιουάιτμπερντ. Κι ὁ καθένας ἀπ' αὐτούς τοὺς κόσμους κήρυσσε μὲ ἀφέλεια τὴ δικῆ του πραγματικότητα. Αὐτὸ λοιπὸν ἡταν ὁ ἄλλος: ἐνα δυνάμει ποὺ μὲ λύσσα πασχίζει νά περάσει γιά πραγματικό.

Ἐχουμε τὴ δυνατότητα νά κατανοήσουμε καλύτερα τ' ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τοῦ ἄλλου. Ἡ σύγχρονη ψυχολογία ἔχει ἐπεξεργαστεί μιὰ πλούσια σειρά ἀπό κατηγορίες πού καταγράφουν τὴ λειτουργία τοῦ πεδίου τῆς ἀντίληψης και τὶς μεταβολές τοῦ ἀντικειμένου μέσα σ' αὐτὸ τὸ πεδίο: μορφή-φόντο, βάθος-μήκος, θέμα-δυνατότητες ἀνάπτυξης, περιγράμματα-ἐνότητα τοῦ ἀντικειμένου, παρυφή-κέντρο, κείμενο-συμφράζόμενα, θετικό-μή θετικό, μεταβατικές καταστάσεις-οὐσιαστικά μέρη, κλπ. Ὁμως τὸ ἀντίστοιχο φιλοσοφικό πρόβλημα ισως δέν ἔχει τεθεὶ σωστά: μπαίνει τὸ ἐρώτημα ἀν αὐτές οι κατηγορίες ἀνήκουν στὸ ἴδιο τὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης και ἐνυπάρχουν στὸ ἑσωτερικὸ του (μονισμός) ἡ μήπως παραπέμπουν σὲ ύποκειμενικές συνθέσεις ποὺ ἀσκούνται πάνω σὲ μιὰ πρώτη ύλη τῆς ἀντίληψης (δυισμός). Θά ἡταν ἀδικο ν' ἀπορίψουμε τὴν ἐρμηνεία τοῦ δυισμού μὲ τὸ πρόσχημα ὅτι ἡ ἀντίληψη ποτὲ δέν παράγεται ἀπό μιὰ κρίνουσα νοητική σύνθεση: είναι προφανές ὅτι μπορούμε νά συλλάθουμε αἰσθητές παθητικές συνθέσεις ἐνός ἐντελώς διαφορετικού τύπου πού ἀσκούνται πάνω σὲ μιὰ πρώτη ύλη (μ' αὐτή τὴν ἐννοια, ὁ Χούσερλ ποτὲ δέν ἔγκατέλειψε ἐναγ ὄρισμένο δύισμό). Ὁμως, ἀκόμα κι ἀν είναι ἔτσι, είναι ἀμφιθίολο ἀν ὁ δυισμός ὥριζεται σωστά, ὅσο τοποθετεῖται ἀνάμεσα σὲ μιὰ πρώτη ύλη τοῦ πεδίου τῆς ἀντίληψης και στὶς προανακλαστικές συνθέσεις τοῦ ἑγώ. Ὁ πραγματικός δυισμός βρίσκεται ἄλλοιο: ἀνάμεσα στὰ ἀποτελέσματα τῆς «δομῆς Ἀλλος» μέσα στὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης και στὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας του (αὐτὸ ποὺ θά ἡταν ἡ ἀντίληψη ἀν δέν ύπήρχε ἄλλος). Πρέπει νά καταλάθουμε πώς ὁ ἄλλος δέν είναι μιὰ δομή ἀνάμεσα στὶς ἀλλες μέσα στὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης (μέ τὴν ἐννοια, γιά παράδειγμα, πώς θά τοῦ ἀναγνωρίζαμε ὅτι ἡ φύση του είναι διαφορετική ἀπό αὐτή τῶν ἀντικειμένων). *Eίναι* ἡ δομή ποὺ θέτει τοὺς όρους οἱ ὄποιοι προσδιορίζουν τὸ σύνολο τοῦ πεδίου και τὴ λειτουργία αὐτού τοῦ συνόλου, κάνοντας δυνατή τη συγκρότηση και τὴν ἐφαρμογή τῶν προηγούμενων κατηγοριών. Δέν είναι τὸ ἑγώ, είναι ὁ ἄλλος ως δομή πού καθιστά τὴν ἀντίληψη δυνατή. Eίναι λοιπὸν οι ιδιοι οι συγγραφείς αὐτοι πού ἐρμηνεύουν μὲ κακό τρόπο τὸ δυισμό και δέν καταφέρνουν νά θγούν ἀπό τὴν ἐναλλακτική

λύση σύμφωνα μὲ τὴν ὅποια ὁ ἄλλος θὰ πρέπει νά είναι ἡ ἐνα ιδιαίτερο ἀντικείμενο μέσα στὸ πεδίο ἡ ἐνα ἄλλο ύποκείμενο τού πεδίου. Ἡν ὁ ἄλλος ὄριστει, σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη τοῦ Τουρνιέ, ως ἡ ἐκφραση ἐνός κόσμου δυνάμει, γίνεται ἀντίθετα ἡ α πριόρι ἀρχή τῆς ὄργανωσης ὅλου τοῦ πεδίου ἀντίληψης σύμφωνα μὲ τὶς κατηγορίες, γίνεται ἡ δομή πού ἐπιτρέπει στὴν ἀντίληψη νά λειτουργήσει ως «κατηγοροποιηση» αὐτού τοῦ πεδίου. Ὁ πραγματικός δυισμός, λοιπόν, ἐμφανίζεται μὲ τὴν ἀπουσία τοῦ ἄλλου: τὶ συμβαίνει σ' αὐτή τὴν περιπτωση στὸ πεδίο τῆς ἀντίληψης; Δομείται σύμφωνα μὲ ἄλλες κατηγορίες: Ἡ ἀντίθετα ἀνοίγεται σὲ μιὰ πρώτη ύλη πολὺ εἰδική και μάς ἐπιτρέπει νά εισχωρήσουμε σὲ μιὰ ιδιαίτερη ἀτυπία; Αὐτή είναι ἡ περιπέτεια τοῦ Ροβινσώνα.

Ἡ θέση, ἡ ύπόθεση-Ροβινσώνας, ἔχει ἐνα μεγάλο πλεονέκτημα: μάς παρουσιάζει τὴν προοδευτική ἔξαλιψη τῆς δομῆς τοῦ Ἀλλου σάν νά όφειλόταν στὶς περιστάσεις τοῦ ἐρημου νησιού. Βέβαια, ἐπίζει και λειτουργεὶ ἀκόμα γιά καιρό μετά τὴ στιγμή πού ὁ Ροβινσώνας πατάει τὸ πόδι του στὸ νησί κι ἐκτοτε δέ συναντάει πιά κανέναν παρόντα όρο, κανένα πρόσωπο γιά νά τὴν προγυματώσει. Ὁμως ἔρχεται ἡ στιγμή πού ὄλα ἔχουν τελειώσει: «Οι φάροι χάθηκαν ἀπό τὸ πεδίο μου. Θρεμμένο ἀπό τὴ φαντασία μου, τὸ φώς τους ἐφτανε γιά κοιρό μέχρι ἐδώ. Τώρα όλα τέλειωσαν, μέ ζώνουν τά σκοτάδια». Κι ὡταν ὁ Ροβινσώνας συναντήσει τὸν Παρασκευά, ὥπως θά δούμε, δέ θά τὸν συλλάθει σάν ἐναν ἄλλο. Κι ὡταν στὸ τέλος ἐνα καράβι θ' ἀράξει στὸ νησί, ὁ Ροβινσώνας θά ἔρει πώς δέν μπορεὶ πιά ν' ἀποκαταστήσει τοὺς ἀνθρώπους σ' αὐτή τὴ λειτουργία τους ως ἄλλους, ἐφόσον ἡ δομή πού γέμιζαν μὲ τὴν παρουσία τους ἔχει κι ἡ ιδια ἔξαφανιστει: «Αὐτό λοιπὸν ἡταν ὁ ἄλλος: ἐνα δυνάμει πού μὲ λύσσα πασχίζει νά περάσει γιά πραγματικό. Ὁλη ἡ παιδεία του είχε ἔγχαράξει θαθιά μέσα στὸν Ροβινσώνα πώς είναι ἀπάνθρωπο, ἐγωιστικό, ἀνήθικο ν' ἀπορίψει αὐτή τὴν ἀπαίτηση: κι ὡμως ὄλα αὐτά τὰ χρόνια τῆς μοναξιάς αὐτός τὸ είχε ξεχάσει και τώρα ἀναρωτιόταν ἀν θά κατάφερνε ποτὲ νά ξαναποχτήσει αὐτή τὴ χαμένη πτυχή». Ἀραγε αὐτή ἡ προοδευτική και χωρὶς ἀντίστροφη διάλυση τῆς δομῆς δέν είναι ἀκριβώς αὐτό στὸ ὄποιο φτάνει ὁ διεστραμμένος μὲ ἄλλα μέσα, στὸ ἑσωτερικό «νησί» του: Χρησιμοποιώντας τὴν όρολογία τοῦ Λακάν, ὁ «έξιθελισμός» τοῦ ἄλλου ἔχει ως συνέπεια οι ἄλλοι νά μή συλλαμβάνονται ως ἄλλοι, ἀφού λείπει ἡ δομή πού θά μπορούσε νά τοὺς δώσει αὐτή τὴ θέση και τὴ λειτουργία. Μήπως ὡμως

καταρέει κι όλόκληρος ό αντιληπτός κόσμος μας: Πρός όφελος κάποιου άλλου πράγματος:

Άς έπιστρέψουμε λοιπόν στά άποτελέσματα τής παρουσίας τού άλλου όπως άπορέουν άπό τὸν ὄρισμὸν «ἄλλος-έκφραση ἐνός κόσμου δυνάμει». Τὸ βασικὸ άποτέλεσμα εἰναι ή διάκριση τῆς συνείδησης μου καὶ τού ἀντικειμένου της. Πραγματικά τούτη η διάκριση ἀπορέει ἀπό τὴ δομὴν Ἀλλος. Ἐποικίζοντας τὸν κόσμο μὲ δυνατότητες, μὲ φόντα, μὲ παρυφές, μὲ μεταβάσεις — ἔγγραφοντας τὴ δυνατότητα ἐνός κόσμου τρομακτικού, ὅταν ἐγώ δὲν είμαι ἀκόμα τρομαγμένος. η ἀντίθετα τὴ δυνατότητα ἐνός κόσμου καθησυχαστικού, ὅταν ἐγώ είμαι πραγματικά τρομαγμένος ἀπό τὸν κόσμο — περιβάλλοντας μὲ ἄλλες ὄψεις τὸν ἴδιο κόσμο, ποὺ στέκει μπροστά μου ἀναπτυγμένος ἐντελῶς διαφορετικά — συγκροτώντας μές στὸν κόσμο ἄλλες τὸσες φυσαλίδες ποὺ περιέχουν κόσμους δυνάμει: νά τί είναι ὁ ἀλλος*. Εκτοτε, ὁ ἄλλος ἀναγκάζει τὴ συνείδηση μου νά αἰωρεῖται στὸ ἑσωτερικὸ ἐνός «ῆμουν», μέσα σ' ἐνα παρελθόν ποὺ δὲ συμπίπτει πιὰ μὲ τὸ ἀντικείμενο. Πρὶν ὁ ἄλλος ἐμφανιστεί, ὑπῆρχε γιὰ παράδειγμα ἐνας κόσμος καθησυχαστικὸς ἀπό τὸν ὅποιο ἡ συνείδηση μου δὲν ἦταν δυνατὸ νά χωριστεῖ· ὁ ἄλλος ζεφυτρώνει, ἔκφράζοντας τὴ δυνατότητα ἐνός κόσμου τρομακτικού ποὺ ἀναπτύσσεται ἀναγκάζοντας τὸν προηγούμενο

* Προφανώς ἡ σύλληψη τού Τουρνιέ περιέχει κάποιους ἀπόδημους τού Λάιμπνιτς (ἡ μονάδα ως ἔκφραση τού κόσμου), όπως ἐπίσης και ἀπόδημους σαρτρικούς. Η θεωρία τού Σάρτρ στὸ Είναι και τὸ Μηδέν είναι ἡ πρώτη μεγάλῃ θεωρία τού ἄλλου, γιατὶ υπερβαίνει τὴν ἐναλλακτικὴ λύσην ὁ ἄλλος είναι ἀντικείμενο (ἐστω ἐνα ἰδιαίτερο ἀντικείμενο τού πεδίου τῆς ἀντιληψῆς) ἡ μήπως είναι υποκείμενο (ἐστω ἐνα ἄλλο υποκείμενο γιά ἐνα ἄλλο πεδίο ἀντιληψῆς): Σ' αὐτὸ τὸ σημείο ὁ Σάρτρ είναι ὁ πρόδρομος τού στρουκουραλισμού, γιατὶ είναι ὁ πρώτος ποὺ θεώρησε τὸν ἄλλο σάν ἰδιαίτερη δομὴ ἡ σάν στοιχείο ειδοποιο πού δὲν είναι δυνατὸν νά ἀναγκεῖ στὸ ἀντικείμενο ἡ στὸ υποκείμενο. Καθὼς όμως όριζε αὐτὴ τὴ δομὴ μὲ βάση τὸ «θλέμμα», ξανάπεφτε στὶς κατηγορίες τού ἀντικειμένου και τού υποκειμένου, κάνοντας τὸν ἄλλο αὐτὸν πού μὲ συγκροτεῖ ως ἀντικείμενο ὅταν μὲ κοιτάζει, ὑπὸ τὸν ὄρο πώς γίνεται κι ὁ ἴδιος ἀντικείμενο ὅταν καταφέρω νά τὸν κοιτάξω. Μάλλον όμως ἡ δομὴ Ἀλλος προηγεῖται τού θλέμματος· τὸ θλέμμα μάλλον σημειώνει τη στιγμὴ πού κάποιος ἐρχεται νά γεμίσει τὴ δομὴ· τὸ θλέμμα δὲν κάνει τίποτα περισσότερο ἀπό τὸ νά πραγματώνει, νά ἐνεργοποιει μιὰ δομὴ πού πρέπει νά δομηστεί ἀνεξάρτητα.

νά γίνει παρελθόν. Έγώ δὲν είμαι τίποτα ἀλλο παρά τὰ παρελθόντα ἀντικείμενά μου, τὸ ἐγώ μου είναι φτιαγμένο ἀπό ἐναν κόσμο παρελθόντα, ἀκριθώς ἀπ' αὐτὸν πού ὁ ἄλλος τὸν ἀνάγκασε νά γίνει παρελθόν. Αν ὁ ἄλλος είναι ἐνας κόσμος δυνάμει, ἐγώ είμαι ἐνας κόσμος πού ἔχει γίνει παρελθόν. Κι ὁλο τὸ λάθος τῶν θεωριῶν τῆς γνώσης συνίσταται στὸ ὅτι θέτουν ὡς πόρισμα τὴ συγχρονικότητα τού ύποκειμένου και τού ἀντικειμένου, ἐνώ τὸ ἐνα δὲ συγκροτεῖται παρά μέσα ἀπό τὸν ἐκμηδενισμὸ τού ἄλλου. «Τὸ ύποκείμενο είναι ἐνα ύποβαθμισμένο ἀντικείμενο. Τὸ μάτι μου είναι τὸ πτώμα τού φωτός, τού χρώματος. Η μύτη μου είναι ὁ, τι μένει ἀπό τὶς μυρωδιές ὅταν ἡ ἀνυπαρξία τοὺς ἔχει ἡδη ἀποδειχτεῖ. Τὸ χέρι μου ἀναιρεῖ τὸ πράγμα πού κρατάει. Από ἑκείνη τὴ στιγμὴ κι ἐπειτα τὸ πρόβλημα τῆς γνώσης γεννιέται ἀπό ἐναν ἀναχρονισμό. Συνεπάγεται τὴν ταυτόχρονη ύπαρξη τού ύποκειμένου και τού ἀντικειμένου και θά ἡθελε νά φωτίσει τὶς μυστηρώδεις σχέσεις τοὺς. Όμως τὸ ύποκείμενο και τὸ ἀντικείμενο δὲν μποροῦν νά συνυπάρξουν, ἀφού είναι τὸ ἴδιο πράγμα, πρώτα ἐνσωματωμένο στὸν κόσμο κι υπερα πριγμένο στὰ σκουπίδια». Ο Ἀλλος διασφαλίζει λοιπόν τὴ διάκριση τῆς συνείδησης ἀπό τὸ ἀντικείμενὸ τῆς — διάκριση χρονική. Τὸ πρώτο ἀποτέλεσμα τῆς παρουσίας του ἀφορούσε τὸ χώρο και τὴ διανομὴ τῶν κατηγοριῶν τῆς ἀντιληψῆς: τὸ δεύτερο όμως ἀποτέλεσμα, πού ίσως είναι βαθύτερο, ἀφορά τὸ χρόνο και τὴ διανομὴ τῶν διαστάσεών του, τού προηγουμένου και τού ἐπομένου μέσα στὸ χρόνο. Πώς είναι δυνατὸ νά ύπαρχει ἀκόμα ἐνα παρελθόν, ὅταν ὁ ἄλλος δέ λειτουργει πλέον;

Όταν ὁ ἄλλος ἀπουσιάζει, ἡ συνείδηση και τὸ ἀντικείμενὸ τῆς γίνονται ἐνα. Δεν ύπαρχει πλέον δυνατότητα λάθους· κι ὁχι ἀπλὰ και μόνο ἐπειδὴ ὁ ἄλλος δέν είναι πιὰ ἐκεί, συγκροτώντας τὸ δικαστήριο κάθε πραγματικότητας, γιά νά συζητήσει, ν' ἀνασκευάσει ἡ νά ἐπικυρώσει αὐτὸ πού πιστεύω ὅτι βλέπω, ἀλλά, ἐπειδὴ ἀκριθώς λείπει ως δομὴ, ἀφήνει τὴ συνείδηση νά κολλά ἡ νά συμπίπτει μὲ τὸ ἀντικείμενο μέσα σ' ἐνα αἰώνιο παρόν. «Κατὰ συνέπεια, θά ἐλεγε κανεὶς πώς οἱ μέρες μου ἀνορθώθηκαν. Δεν ἐρχεται ἡ μιά νά σωριαστει πάνω στὴν ἄλλη. Στέκονται ὄρθιες, κάθετες, κι ἐπιθεβαίωνονται περήφανα μέσα στὴν ἐνυπάρχουσα ἀξία τοὺς. Κι ὁπως δέν τὶς διαφοροποιούν πιὰ τὰ διαδοχικὰ στάδια ἐνός σχεδίου πού θρίσκεται στὴ διαδικασία τῆς ἔκτελεσης, μοιάζουν μεταξὺ τοὺς σὲ σημείο πού νά τοποθετούνται μέσα στὴ μνήμη μου ἡ μιά ἀκριθώς πάνω ἀπό τὴν ἄλλη και νά μού φαίνεται

πώς συνεχώς ξαναζώ τήν ίδια μέρω». Ἡ συνείδηση παύει νά είναι ένα φώς που πέφτει πάνω στά άντικείμενα και γίνεται ένας καθαρός φωσφορισμός τών πραγμάτων καθαυτών. Ὁ Ροθινσώνας δέν είναι παρά ή συνείδηση τού νησιού, ἀλλά η συνείδηση τού νησιού είναι η συνείδηση που ἔχει τό νησί γιά τὸν ἐαυτό του, είναι τό νησί αὐτό καθαυτό. Καταλαβαίνουμε τώρα τὸ παράδοξο τού ἐρημού νησιού: ὁ ναυαγός, ἀν είναι ένας και μοναδικός, ἀν ἔχει χάσει τὴ δομή-ἀλλος, σὲ τίποτα δέ διαρρηγνεῖ τὴν ἐρημο τού νησιού, ἀντίθετα μάλλον τὴν καθιερώνει. Τό νησί ὄνομάζεται Σπεράντζα, ἀλλά ποιός είναι Ἐγώ; «Τὸ ἐρώτημα δέν είναι διόλου σχολαστικό. Δέν είναι κάν αύτο. Διότι ἀν δέν είναι αὐτός, τότε είναι η Σπεράντζα. Νά λοιπόν που ὁ Ροθινσώνας προοδευτικά πλησιάζει πρός μιὰ ἀποκάλυψη: στήν ἀρχή, τὴν ἀπώλεια τού ἀλλου τὴν είχε νιώσει σάν μιὰ θεμελιακή διαταραχή τού κόσμου· δέν είχε μείνει τίποτα, μόνο η ἀντίθεση τού φωτός και τῆς νύχτας, ὅλα τὸν πλήγωναν, ὁ κόσμος είχε χάσει τὶς μεταβάσεις και τὶς δυνατότητές του. Ὁμως ἀνακαλύπτει (ἀργά) πώς είναι μάλλον ὁ ἀλλος αὐτός που διατάρασσε τὸν κόσμο. Ἐκείνος ἡταν η διαταραχή. Ὅταν ὁ ἀλλος ἔχει ἔξαφανιστει, δέν είναι μόνο οι μέρες που ἀνορθώνονται. Είναι ἐπίσης και τὰ πράγματα, που μέχρι τότε ὁ ἀλλος τὰ κατέστειλε, τὰ ἀνάγκαζε νά πέφτουν τό ἐνα πάνω στὸ ἀλλο. Είναι ἐπίσης ὁ πόθος, που δέν τρέπεται πλεόν πρός ἐνα ἀντικείμενο η ἐναν κόσμο δυνάμει ἐκφρασμένο ἀπό τὸν ἀλλο. Τό ἐρημο νησί μπαίνει σὲ μιὰ φάση ἀνόρθωσης, σὲ μιὰ γενικευμένη στύση.

Ἡ συνείδηση δέν ἔγινε μόνο ἐνας ἐσωτερικός φωσφορισμός τῶν πραγμάτων, ἀλλά μιὰ φωτιά μές στά κεφάλια τους, ἐνα φώς πάνω ἀπό τὸ καθένα, ἐνα «ἰπτάμενο Ἐγώ». Μέσα σ' αὐτό τὸ φώς ἐμφανίζεται κάτι ἀλλο: τὸ ἀέρινο διπλὸ κάθε πράγματος. «Μοὺ φαινόταν πώς διέκρινα γιά μιὰ στιγμή ἐνα ἀλλο κρυμμένο νησί... Ἀπό τώρα και στὸ ἔχης ἔχω μεταφερθει σ' αὐτή τὴν ἀλλη Σπεράντζα, ἔχω ἐγκατασταθει μόνιμα σὲ μιὰ στιγμή ἀθωότητας». Αὐτό περιγράφει κατ' ἔξοχήν τὸ μυθιστόρημα: σὲ κάθε περίπτωση, τὴν ἐκπληκτική γένεση τού ὄρθωμένου διπλού. Ἀλλά ποιά είναι ἀκριβώς η διαφορά ἀνάμεσα στὸ πράγμα ἔτσι όπως ἐμφανίζεται ὅταν ὁ ἀλλος είναι παρών και τού διπλού που τείνει νά ἀπελευθερωθει μέ τὴν ἀπουσία του; Είναι ὅτι ὁ ἀλλος διηγύθυνε τὴν ὄργανωση τού κόσμου σὲ ἀντικείμενα και τὶς μεταβατικές σχέσεις ἀνάμεσα σ' αὐτά τὰ ἀντικείμενα. Τὰ ἀντικείμενα ὑπήρχαν μόνο μέσα ἀπό τὶς δυνατότητες μέ τὶς όποιες γέμιζε τὸν

κόσμο ὁ ἀλλος· καθένα δέν κλεινόταν στὸν ἐαυτό του, δέν ἀνοιγόταν στὰ ἀλλα ἀντικείμενα, παρά μόνο σὲ συνάρτηση μέ τούς ἐκφρασμένους ἀπό τὸν ἀλλο δυνάμει κόστους. Μέ δυό λόγια: είναι ὁ ἀλλος αὐτός που φυλάκιζε τὰ στοιχεία μέσα στὰ ὄρια τῶν σωμάτων, και πιὸ μακριὰ μέσα στὰ ὄρια τῆς γῆς. Γιατὶ κι η ίδια η γῆ δέν είναι παρά τὸ μεγάλο σώμα που συγκρατει τὰ στοιχεία. Ἡ γῆ δέν είναι γή παρά μόνον ὅταν κατοικείται ἀπό ἀλλους. Είναι ὁ ἀλλος αὐτός που μὲ τὰ στοιχεία κατασκευάζει τὰ σώματα, μέ τὰ σώματα τὰ ἀντικείμενα, ὅπως κατασκευάζει τό ἰδιο τού τὸ πρόσωπο μέ τούς κόσμους που ἐκφράζει. Κατά συνέπεια, τὸ διπλὸ που ἐλευθερώνεται ὅταν ὁ ἀλλος καταρέει δέν είναι ἐνα ἀντίγραφο τῶν πραγμάτων. Ἀντίθετα, τὸ διπλὸ είναι ἡ ἀνορθωμένη εἰκόνα ὅπου ὅλα τὰ στοιχεία ἐλευθερώνονται και ξαπιρούν τὴν κυριότητα τού ἐαυτού τους ἔχοντας γίνει οὐράνια, και σχηματίζοντας χιλιες ἴδιότροπες στοιχειακές φιγούρες. Και πρώτα ἀπ' ὅλα τὴ φιγούρα ἐνός Ροθινσώνα ἡλιακού κι ἀπανθρωπισμένου. Όλα γίνονται σάμπως η γῆ ὁλόκληρη νά προσπαθούσε νά διαφύγει μέσα ἀπό τὸ νησί, ὀχι μόνον ἀποκαθιστώντας τὰ στοιχεία που συγκρατούσε χωρις λόγο κάτω ἀπό τὴν ἐπιροή τού ἀλλου, ἀλλά σχεδιάζοντας η ίδια τὸ δικό της ἀέρινο διπλὸ που τὴν κάνει μέ τη σειρά οὐράνια, που τὴν κάνει νά συναγωνίζεται μέ τ' ἀλλα στοιχεία στὸν οὐρανό και γιά τὶς οὐράνιες φιγούρες. Μέ δυό λόγια, ὁ ἀλλος είναι αὐτός που περικλείνοντας τούς δυνάμει κόσμους ἐμπόδιζε τὰ διπλά ν' ἀνορθωθούν. Ὁ Ἀλλος ἡταν ὁ μέγας καταστολέας. Ἐτσι που ἡ ἀποδόμηση τού ἀλλου δέ σημαίνει καθόλου τὴν ἀποδιοργάνωση τού κόσμου, ἀλλά μιὰ ὄργανωση ὄρθια σὲ ἀντίθεση μέ μιὰ ὄργανωση πλαγιασμένη, σημαίνει τὴν ἀνόρθωση, τὴν ἀπελευθέρωση, μιὰς εἰκόνας ἐπιτέλους κάθετης και χωρις πυκνότητα· και στὴ συνέχεια ἐνός στοιχείου καθαρού, ἐπιτέλους ἐλευθερου.

Γιά νά παραχθούν τὰ διπλά και τὰ στοιχεία χρειάστηκε νά προηγθούν πολλές καταστροφές: ὀχι μόνο οι τελετουργίες τού μεγάλου νεκρού τράγου, ἀλλά μιὰ τρομερή ἐκρηξη κατά τὴν ὅποια τὸ νησί ἐθγαλε ὀλη τὴ φωτιά του και ξέρασε τὸν ἐαυτό του μέσ' ἀπό μιὰ σπηλιά. Ὁμως μέσ' ἀπό τὶς καταστροφές ὁ ἀνορθωμένος πόθος μαθαινει ποιό είναι τὸ πραγματικό του ἀντικείμενο. Ἡ φύση και η γῆ δέ μάς ἐλεγαν ἡδη πώς τὸ ἀντικείμενο τού πόθου δέν είναι τὸ σώμα ούτε τὸ πράγμα ἀλλά μόνο η εἰκόνα: Κι ὅταν ποθούσαμε τὸν ίδιο τὸν ἀλλο, σὲ τὶ ἀναφερόταν ὁ πόθος μας ἀν ὀχι σ' αὐτόν τὸ μικρὸ ἐκφρασμένο

δύναμει κόσμο πού ο άλλος άδικα έκλεινε μέσα του, άντι νά τὸν ἀφῆνει νά πλέει και νά πετάει πάνω ἀπὸ τὸν κόσμο, ξεδιπλωμένος σὰν ἔνα ἐνδοξὸ διπλὸ; Κί όταν κοιτάζουμε μιὰ πεταλούδα νά ρουφάει τὸ χυμό ἐνός λουλουδιού πού ἀναπαράγει ἀκριβώς τὴν κοιλιὰ τῆς θηλυκιάς και νά βγαινει ἔχοντας στὸ κεφάλι της δυὸ κεραίες γεμάτες γύρη, γίνεται φανερὸ ότι τὰ σώματα δὲν ειναι παρά ἔνας ἐλιγμός για νά φτάσουμε στὶς Εἰκόνες, και ότι ή σεξουαλικότητα πραγματοποιει τὸ σκοπὸ της καλύτερα και πιὸ γρήγορα όταν ἔξοικονομει αὐτὸν τὸν ἐλιγμό, όταν ἀπευθύνεται κατευθείαν στὶς Εἰκόνες, και τέλος στὰ ἐλεύθερα Στοιχεία τῶν σωμάτων. Ό γάμος τῆς λιμπιντο μὲ τὰ στοιχεία, αὐτή ειναι ή παρέκκλιση τοῦ Ροθινσώνα: ὅμως ὅλη ή ιστορία αὐτῆς τῆς παρέκκλισης ως πρός τοὺς σκοπούς, ειναι ἐπίσης ή ιστορία τῆς «ἀνόρθωσης» τῶν πραγμάτων, τῆς γῆς και τοῦ πόθου.

Πόσοι κοποί χρειάστηκαν για νά φτάσει ώς έκει, πόσες μυθιστορηματικές περιπέτειες. Γιατί ή πρώτη άντιδραση του Ροθινσώνα ήταν ή άπογοήτευση. Έκφράζει άκριβώς τή στιγμή τής νεύρωσης όταν ή δομή Άλλος λειτουργεί άκομα, παρότι δέν ύπάρχει πιά κανένας για νά τή γεμίσει, γιά νά τήν πραγματώσει. Κατά κάποιο τρόπο λειτουργεί τόσο αύστηρότερα όσο οι θέσεις της δέν είναι πλέον κατειλημμένες άπό πραγματικά όντα. Οι άλλοι δέν είναι πιά συναρμοσμένοι στή δομή, κι αυτή λειτουργεί στό κενό, γίνεται άκομα πιό άπαιτητική. Δέν παύει ν' άπωθει τὸν Ροθινσώνα σ' ένα προσωπικό παρελθόν που δέν τό άναγνωρίζει, στις παγίδες τής μνήμης και στις οδύνες τής παραίσθησης. Αύτή ή στιγμή τής νεύρωσης (όπου όλόκληρος ὁ Ροθινσώνας θρίσκεται «άπωθημένος») ένταρκωνεται στό βούρκο που ὁ Ροθινσώνας μοιράζεται μέτα τα γουρούνια: «Μόνο τά μάτια, ή μήτη και τό στόμα του ζενέριζαν μέσ' από ένα στρώμα φυσαλίδων και αύγων από βατράχια. Απελευθερωμένος απ' όλους τους έπιγειους δεσμούς του, παρακολουθούσε — μέσα σ' ένα άποχανωμένο όνειροπόλημα — ξεφτίδια άναμνήσεων που άναδυνταν από τό παρελθόν του και χόρευαν στόν ουρανό άνάμεσα σέ περικοκλάδες άκινητων φύλλων».

Ἡ δεύτερη στιγμή, ὡστόσο, δείχνει ότι ἡ δομή Ἀλλος ἀρχίζει νὰ θρυμματίζεται. Ὁ Ροβινσώνας ξεκολλάει ἀπὸ τὸ βούρκο κι ἀναζητά ἑνα ὑποκατάστατο του ἄλλου *ἰκανὸ παρ'* ὅλ' αὐτὰ νὰ διατηρήσει τὴν πτυχὴ ποὺ ἐδινε ὁ ἀλλος στὰ πράγματα: τὴν τάξη, τὴν ἐργασία. Ἡ διευθέτηση του χρόνου ἀπὸ τὴν κλεψύδρα, ἡ συγκρότηση μιὰς πλεονασματικῆς παραγωγῆς, ἡ σύνταξη ἐνὸς κώδικα νόμων, ἡ πολλαπλό-

τητα τών τιτλων και τών ἐπίσημων λειτουργιών πού ἀναλαμβάνει ο Ροθινσώνας, όλα αύτά μαρτυρούν μιά προσπάθεια νά ἐπανεποικιστεῖ ὁ κόσμος ἀπό ἄλλους πού παραμένουν ὁ ιδιος ὁ ἑαυτός του, και νά διατηρηθούν τά ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τού ἄλλου ὅταν ή δομή ἔχεισθενει. Ὁμως ἡ ἀνωμαλία γίνεται αισθητή: ἐνώ ὁ Ροθινσώνας τού Ντεφός ἀπαγορεύει στὸν ἑαυτό του νά παράγει πέρα ἀπό τις ἀνάγκες του, μὲ τῇ σκέψῃ ὅτι τό κακό ἀρχίζει μὲ τὸ πλεόνασμα τῆς παραγωγῆς, ὁ Ροθινσώνας τού Τουρνιέ ρίχνεται σὲ μιά «ξέφρενη» παραγωγή, πιστεύοντας ὅτι τό μόνο κακό είναι ἡ κατανάλωση, ἀφού κατανάλωνει κανεὶς πάντα μόνος και γιά τὸν ἑαυτό του. Και παράλληλα μ' αὐτή τῇ δραστηριότητα, πού τό περιεχόμενό της είναι ἡ ἐργασία, ἀναπτύσσεται ὡς ἀπαραίτητο συνακόλουθο ἐνα παράδοξο πάθος γιά χαλάρωση και σεξουαλικότητα. Σταματώντας καμιά φορά τὴν κλεψύδρα του, συνηθίζοντας τῇ νύχτα μιάς ἀπύθμενης σπηλιάς, ἀλειθοντας τό κορμί του μὲ γάλα, ὁ Ροθινσώνας χώνεται μέχρι τό ἐσωτερικό κέντρο του νησιού και θρίσκει μιά κυψελίδα — πού είναι σὰν τό κουκούλι τού ιδιου τού κορμιού του — ὅπου καταφέρνει νά ζαρώσει σὰν ἐμβρυο. Παλινδρόμηση ἀκόμα πιο φανταστική ἀπό αὐτή τῆς νεύρωσης, ἐφόσον ἀνέρχεται μέχρι τή Μητέρα-Γη, μέχρι τὴν ἀρχέγονη Μητέρα: «Ἡταν αὐτή ἡ μαλακιά ζύμη πιασμένη μέσα σὲ μιά παντοδύναμη πέτρινη χούφτα, ἡταν αὐτό τό κουκί τό κλεισμένο μέσα στή συμπαγή κι ἀκλόνητη σάρκα τῆς Σπεράντζας». Ἐνώ ἡ ἐργασία συντηρούσε τή μορφή ἀντικειμένων ὡς ἀντίστοιχα συσωρευμένα λείψανα, ἡ ἐσωτερική ἔξελιξη παραίτειται ἀπό κάθε σχηματισμένο ἀντικείμενο πρὸς ὄφελος ἐνός ἐσωτερικού τῆς Γῆς και μιάς ἀρχῆς ἐνταφιασμού. Ὁμως ἔχει κανεὶς τήν ἐντύπωση πώς αὐτές οι δύο τόσο διαφορετικές συμπεριφορές κατά περιεργο τρόπο είναι συμπληρωματικές. Και στή μιά και στήν ἄλλη ὑπάρχει φρενίτις, διπλή φρενίτις πού ὁρίζει τή στιγμή τῆς ψύχωσης, κι ἐμφανίζεται καθαρά στήν ἐπιστροφή στή Γη και στήν κοσμική γενεαλογία τού σχιζοφρενούς: ὅπως ἐπίσης ἐμφανίζεται ἡδη στήν ἐργασία, στήν παραγωγή μη καταναλώσιμων σχιζοφρενικών ἀντικειμένων πού προχωρει μέσ' ἀπό μιά διαδικασία στοιθάγματος και συσσώρευσης. Ἐδώ λοιπόν είναι ἡ ιδια ἡ δομή Ἀλλος πού τείνει νά διαλυθει: ὁ ψυχωτικός προσπαθει νά συγκαλύψει τήν ἀπουσία πραγματικών ἀλλων ἐγκαθιδρύοντας μιά τάξη ἀνθρώπινων λειψάνων και τή διάλυση τῆς δομῆς ὄργανώνοντας μιά ὑπεράνθρωπη γραμμή συγγένειας.

Νεύρωση και ψύχωση είναι η περιπέτεια του βάθους. Ή δομή Άλλος όργανωνται τό βάθος και τό ειρήνευει, τό κάνει βιώσιμο. Όπως έπισης οι διαταραχές αύτής της δομής συνεπάγονται μιά παρεκτροπή, ένα παλάθωμα του βάθους, κάτι σάν την έπιθετική έπιστροφή του χωρίς-φόντο που δὲν μπορούμε πιά νά τό ξορκίσουμε. Όλα έχασαν τό νόημά τους, όλα γίνονται όμοιωμα και λειψανο, άκομα και τό άντικειμενο της έργασίας, άκομα και τό άγαπημένο όν, κι ό κόσμος ό ιδιος και τό έγώ μέσα στόν κόσμο... Έκτός κι άν, παρ' όλ' αυτά, υπάρχει σωτηρία γιά τόν Ροβινσώνα. Έκτός κι άν ό Ροβινσώνας έφεύρει μιά τρίτη διάσταση ή ένα τρίτο νόημα γιά την έκφραση «άπωλεια του άλλου». Έκτός κι άν η άπουσια του άλλου και η διάλυση της δομής του δὲν άποδιοργανώνουν άπλα τόν κόσμο, άλλ' άντιθετα άνοιγουν μιά δυνατότητα σωτηρίας. Ο Ροβινσώνας πρέπει νά ξαναγυρίσει στήν έπιφάνεια, ν' άνακαλύψει τις έπιφάνειες. Η καθαρή έπιφάνεια είναι ίσως αύτό που μάς έκρυβε ό άλλος. Ίσως στήν έπιφάνεια νά άποδεσμευται, σάν άτμος, μιά άγνωστη εικόνα τών πραγμάτων, κι άπό τη γη, ένα νέο ένεργειακό σχήμα, μιά ένεργεια έπιφανειακή χωρίς κανέναν δυνάμει άλλον. Άφού ό ούρανός δέ σημαίνει καθόλου ένα ύψος που θά ήταν άπλα τό άντιστροφο του βάθους. Μέσα στήν άντιθεσή τους μὲ τή βαθιά γη, ο άέρας και ό ούρανός είναι η περιγραφή μιάς καθαρής έπιφάνειας και η έποπτεια του πεδίου αύτής της έπιφάνειας. Ο σολιψιστικός ούρανός δὲν έχει βάθος: «Παράξενη προκατάληψη που τυφλά δίνει άξια στό βάθος σέ βάρος της έπιφάνειας, που θέλει τό έπιφανειακό νά σημαίνει όχι μεγάλων διαστάσεων άλλα μικρού βάθους, ένώ βαθύς σημαίνει άντιθετα μεγάλου βάθους κι όχι μικρής έπιφάνειας. Και παρ' όλ' αυτά, ένα συναίσθημα όπως ό έρωτας μου φαινεταν πώς μετριέται καλύτερα — άν μπορει κανείς νά τόν μετρήσει — άπό τό εύρος της έπιφάνειας που καλύπτει παρά άπό τό βαθμό του βάθους του». Στήν έπιφάνεια, πρώτα όρθωνται τά διπλά ή οι άέρινες Εικόνες· έπειτα, κατά τήν ούρανια έποπτεια του πεδίου, τά καθαρά κι άπελευθερωμένα Στοιχεία. Η γενικευμένη στύση είναι η στύση τών έπιφανειών, η έπανόρθωσή τους όταν ό άλλος έχει έξαφανιστει. Τότε τά όμοιώματα άνεβαίνουν και γίνονται φαντασιώσεις στήν έπιφάνεια του νησιού και τήν έποπτεια του ούρανού. Διπλά χωρίς όμοιότητα και στοιχεία χωρίς καταναγκασμό είναι οι δύο όψεις της φαντασίασης. Αύτή η άναδόμηση του κόσμου είναι η μεγάλη Ύγεια του Ροβινσώνα. η κατάκτηση τής μεγάλης Υγείας, η τό τρίτο νόημα τής «άπωλειας του άλλου».

Έδω άκριθώς παρεμβαίνει ό Παρασκευάς. Γιατί τό κύριο πρόσωπο, όπως λέει κι ό τίτλος, είναι ό Παρασκευάς, τό νέο άγόρι. Μόνο αύτός μπορει νά δηγήσει και νά όλοκληρώσει τή μεταμόρφωση που άρχισε ό Ροβινσώνας και νά τού άποκαλύψει τό νόημα, τό σκοπό. Κι όλα αύτά, άθωά, έπιφανειακά. Είναι ό Παρασκευάς αύτός που καταστρέφει τήν οικονομική και ήθική τάξη που έχει έγκαταστήσει στό νησι ό Ροβινσώνας. Είναι αύτός που κάνει τόν Ροβινσώνα νά νιώσει άηδια γιά τήν κοιλάδα, άφου προηγούμενα, άπό τήν εύχαριστησή του, έχει φυτρώσει ένα νέο είδος μανδραγόρα. Είναι αύτός που κάνει τό νησι ν' άνατιναχτει, καπνιζόντας τόν άπαγορευμένο ταμπάκο διπλα σ' ένα θαρέλι μπαρούτι, δινοντας πίσω στόν ούρανό τή γη μαζι μέ τά νερά και τή φωτιά. Είναι αύτός που κάνει τό νεκρό τράγο (= Ροβινσώνας) νά πετάξει και νά τραγουδήσει. Όμως κυρίως είναι αύτός που παρουσιάζει στόν Ροβινσώνα τήν εικόνα του προσωπικού διπλού ως άναγκαιο συμπλήρωμα τής εικόνας του νησιού: «Ο Ροβινσώνας γυροφέρνει στό μυαλό του αύτή τήν έρωτηση. Γιά πρώτη φορά διαβλέπει καθαρά, κάτω άπό αύτό τόν άγροικο και ήλιθιο μιγάδα που τόν έκνευριζει, τή δυνάμει άπαρξη ένός άλλου Παρασκευά — όπως άλλοτε, πολύ πριν άνακαλύψει τή σπηλιά και τήν κοιλάδα, είχε ύποπτευτεί τήν άπαρξη ένός άλλου νησιού, κρυμμένου κάτω άπό τό νησι που διοικούσε». Τέλος είναι αύτός που έδηγει τόν Ροβινσώνα στήν άνακαλύψη τών έλευθερων Στοιχείων, που είναι πιο θασικά άπό τις Εικόνες και τά Διπλά άφου είναι αύτά που τά σχηματίζουν. Τι μπορει νά πει κανείς γιά τόν Παρασκευά πέρα άπό τό ότι είναι κατεργάρης και παλιόπαιδο, όλος έπιφάνεια; Ο Ροβινσώνας έχοντας σώσει τόν Παρασκευά μόνο άπό τύχη, άπό λάθος σκόπευσης ένώ ήθελε νά τόν σκοτώσει, δέ θά πάψει νά έχει άμφισημα αισθήματα άπεναντί του.

Όμως τό ούσιαστικό είναι πώς ό Παρασκευάς διόλου δέ λειτουργεί σάν ένας άλλος που ξαναθρέθηκε. Είναι πιά πολύ άργα, η δομή έχει πιά έξαφανιστει. Άλλοτε λειτουργεί σάν ένα άσυνήθιστο άντικειμένο, άλλοτε σάν ένας παράξενος συνένοχος. Ο Ροβινσώνας τόν μεταχειρίζεται άλλοτε σάν ένα σκλάβο που δοκιμάζει νά τόν ένσωματώσει στήν οικονομική τάξη τού νησιού: φτωχό όμοιωμα άλλοτε σάν τόν κάτοχο ένός νέου μυστικού που άπειλει τήν τάξη: μυστηριώδης φαντασίωση. Άλλοτε σχεδόν σάν άντικειμένο ή ζώο, άλλοτε σάν νά ήταν ό Παρασκευάς τό πέρα τού έαυτού του, ένα πέρα τού Παρασκευά, τό διπλό ή ή εικόνα τού έαυτού του. Άλλοτε δώθε άπό τόν άλλο, άλλοτε

πέρα. Ή διαφορά είναι ούσιαστική. Γιατί ό αλλος, στήν όμαλή λειτουργία του, έκφράζει έναν κόσμο δυνάμει: αυτός όμως ό δυνάμει κόσμος ύπάρχει μέσα στὸν κόσμο μας, κι ἀν ἀναπτύσσεται καὶ πραγματώνεται ἄλλαζοντας τὴν ποιότητα τοῦ κόσμου μας, αὐτὸ τουλάχιστον συμβαίνει σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους ποὺ συγκροτούν τὴν τάξη τοῦ πραγματικού γενικά καὶ τῇ διαδοχῇ τοῦ χρόνου. Ο Παρασκευάς λειτουργεῖ ἐντελῶς διαφορετικά: είναι αὐτὸς ποὺ ύποδεικνύει ἐναν ἄλλο κόσμο ποὺ ύποτιθεται πραγματικός, ἔνα διπλὸ ἀναλλοίωτο, τὸ μόνο ἀληθινό. καὶ πάνω σ' αὐτὸ τὸν ἄλλο κόσμο ἔνα διπλὸ τοῦ ἄλλου ποὺ δὲν ύπάρχει πιά, ποὺ δὲν μπορει πιά νά είναι. Οχι ἔνας ἄλλος, ἄλλα ἔνας ἐντελῶς ἄλλος ἀπὸ τὸν ἄλλο. Οχι ἔνα ἀντίγραφο, ἄλλα ἔνα Διπλό: αὐτὸς ποὺ ἀποκαλύπτει τὰ καθαρὰ στοιχεία, αὐτὸς ποὺ διαλύει τὰ ἀντικείμενα, τὰ σώματα καὶ τῇ γῇ: «Φαίνεται πώς ὁ Ἀρωκάνιος ἀνήκει σ' ἔνα ἄλλο βασίλειο ποὺ βρισκόταν σε ἀντίθεση μὲ τὸ χθόνιο βασίλειο τοῦ ἀφέντη του» καὶ κάθε ἀπόπειρα νά τὸν φυλακίσει ἐκεὶ μέσα ἐφερνε ἀποτελέσματα ἀντίθετα, ποὺ ρῆμαζαν τὸ βασίλειο τοῦ ἀφέντη του». Γι' αὐτὸ τὸ λόγο δὲν είναι κάν ἔνα ἀντικείμενο πόθου γιά τὸν Ροβινσώνα. Βέθαισα ὁ Ροβινσώνας τοῦ ἀγκαλιάζει τὰ γόνατα, βυθίζει τὸ βλέμμα στὰ μάτια του, όμως αὐτὸ γίνεται μόνο γιά νά συλλάβει τὸ φωτεινὸ διπλὸ ποὺ μόλις συγκρατει τὰ ἐλεύθερα στοιχεία ποὺ διέφυγαν ἀπὸ τὸ σώμα του. Ο ἄλλος καταστέλλει καὶ ύποβιθάζει: καταστέλλει καὶ ύποβιθάζει τὰ στοιχεία σὲ γή, τῇ γῇ σὲ σώματα, τὰ σώματα σὲ ἀντικείμενα. Όμως ὁ Παρασκευάς μὲ ἀθωότητα ἀνορθώνει τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰ σώματα, φέρνει τῇ γῇ στὸν οὐρανὸ, ἀπελευθερώνει τὰ στοιχεία. Ἀνόρθωσῃ, ἐπανόρθωσῃ, σημαίνει ἐπίσης συντόμευση. Ο ἄλλος είναι ἔνας παράξενος ἐλιγμός, τρέπει τοὺς πόθους μοὺ πρὸς τὰ ἀντικείμενα, τοὺς ἑρωτές μοὺ πρὸς τοὺς κόσμους. Η σεξουαλικότητα συνδέεται μὲ τὴν τεκνοποιία μόνο μέσ' ἀπὸ ἔνα τέτοιο ἐλιγμὸ ποὺ κάνει τῇ διαφορά τῶν φύλων νά περνάει πρώτα μέσ' ἀπὸ τὸν ἄλλο. Η διαφορά τῶν φύλων θεμελιώνεται, ἐγκαθίσταται, πρώτα ἀπ' ὅλα στὸν ἄλλο, ἀπὸ τὸν ἄλλο. Η ἀποκατάσταση τοῦ κόσμου χωρὶς τὸν ἄλλο, η ἀνόρθωση τοῦ κόσμου (αὐτὸ ποὺ κάνει ὁ Παρασκευάς, η μάλλον αὐτὸ ποὺ ὁ Ροβινσώνς ἀντιλαμβάνεται ὅτι κάνει ὁ Παρασκευάς) είναι ἡ ἀποφυγὴ τοῦ ἐλιγμού. Είναι ὁ χωρισμὸς τοῦ πόθου ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο του, ἀπὸ τὸν ἐλιγμὸ του μέσ' ἀπὸ ἔνα σώμα, καὶ ἡ ἐπαναφορά του σὲ μιὰ καθαρὴ αἰτία: στὰ Στοιχεία. «Ἐξαφανίστηκε ἡ σκαλωσιά τῶν θεσμῶν καὶ τῶν μύθων ποὺ ἐπιτρέπει στὸν πόθο νά

ἐνσαρκωθεὶ μὲ τῇ διπλῇ σημασίᾳ τῆς λέξης, δηλαδὴ νά πάρει μιὰ ὄρισμένη μορφή καὶ νά χυθεὶ σ' ἐνα γυναικείο σώμα». Ο Ροβινσώνας δὲν μπορει πλέον νά συλλάβει τὸν ἑαυτὸ του, η νά συλλάβει τὸν Παρασκευά, ἀπὸ τὴν ἀποψη ἐνὸς διαφοροποιημένου φύλου. Ο δρόμος γιά τὴν ψυχανάλυση είναι ἐλεύθερος, μπορει νά δει σ' αὐτῇ τὴν κατάργηση τού ἐλιγμού, σ' αὐτὸ τὸ χωρισμὸ τῆς αἰτίας τού πόθου ἀπὸ τὸ ἀντικείμενο, σ' αὐτῇ τὴν ἐπιστροφὴ στὰ στοιχεία, τὸ σημείο ἐνὸς ἐνστίκτου θανάτου-ἐνστικτο ποὺ ἔγινε ἡλιακό.

*

Ολα ἐδώ είναι μυθιστορηματικά, ἀκόμα καὶ ἡ θεωρία συνενώνεται μὲ μιὰ ἀναγκαία μυθοπλασία: μιὰ ὄρισμένη θεωρία τού ἄλλου. Αρχικά ὄφειλουμε νά δώσουμε μεγάλη σημασίᾳ στὴ σύλληψη τού ἄλλου ώς δομῆς: δέν είναι διόλου μιὰ ιδιαίτερη «μορφή» μέσα σ' ἔνα πεδίο ἀντιληψης (μιὰ «μορφή» ποὺ διακρίνεται ἀπὸ τὴ μορφὴ «ἀντικείμενο» η ἀπὸ τὴ μορφὴ «ζώο»), ἄλλα ἔνα σύστημα ποὺ θέτει τοὺς όρους λειτουργίας τού συνόλου τού πεδίου τῆς ἀντιληψης γενικά. Οφείλουμε λοιπὸν νά διακρίνουμε ἀνάμεσα στὸν ἄλλο-α πριόρι, ὁ ὅποιος προσδιορίζει αὐτὴ τὴ δομή καὶ στὸν ἄλλο-αντόνιον ἐδώ, στὸν ἄλλο-αντόνιον ἐκεῖ, οι ὅποιοι προσδιορίζουν τοὺς πραγματικούς όρους ποὺ πραγματώνουν τὴ δομή στὸ ἔνα η τὸ ἄλλο πεδίο. Άν ὁ ἄλλος-αντός ἐδώ είναι πάντα κάποιος, ἐγώ γιά σάς, ἐσείς γιά μένα, ἀν δηλαδή μέσα σὲ κάθε πεδίο ἀντιληψης είναι τὸ ύποκείμενο ἐνὸς ἄλλου πεδίου, ἀντιθετα, ὁ ἄλλος-α πριόρι δέν είναι κανεὶς, ἀφού η δομή είναι ύπερβατική σὲ σχέση μὲ τοὺς όρους ποὺ τὴν πραγματώνουν. Πώς νά τὴν ὄρισουμε: Η ἐκφραστικότητα ποὺ ὄριζει τὴ δομή ἄλλος συγκροτείται ἀπὸ τὴν κατηγορία τοῦ δυνάμει. Ο ἄλλος-α πριόρι είναι ἡ ὑπαρξη τοῦ δυνάμει γενικά: καθόσον τὸ δυνάμει ύπάρχει πάντα ώς ἐκφραζόμενο, δηλαδή μέσα σ' ἔνα ἐκφράζον ποὺ δέν τοὺ μοιάζει (συστροφὴ τού ἐκφραζόμενου μέσα στὸ ἐκφράζον). Όταν ο ἡρωας τού Κίρκεγκαρντ ἀπαιτει «μιὰ δυνατότητα, μιὰ δυνατότητα, ἀλλιώς θά πνιγώ», ὅταν ο Τζαιημς ἀπαιτει «τὸ ὄξυνό της δυνατότητας», δέν κάνουν τίποτα ἄλλο ἀπὸ τὸ νά ἐπικαλούνται τὸν ἄλλο-α πριόρι. Μ' αὐτῇ τὴν ἐννοια προσπαθήσαμε νά δειξουμε πώς ό ἄλλος θέτει τοὺς όρους στὸ σύνολο τού πεδίου τῆς ἀντιληψης, τὴν ἐφαρμογὴ σ' αὐτὸ τὸ πεδίο τῶν κατηγο-

ριών τού ἀντικειμένου πού γίνεται ἀντιληπτό καὶ τών διαστάσεων τού ύποκειμένου πού ἀντιλαμβάνεται, καὶ τέλος τῇ διανομῇ τών ἀλλων-αὐτών ἐδὼ μέσα σὲ κάθε πεδίο. Πραγματικά οἱ νόμοι τῆς ἀντιληψῆς πού ρυθμίζουν τὴ συγκρότηση τῶν ἀντικειμένων (μορφή-φόντο. κ.λπ.), τὸ χρονικὸ καθορισμό τού ύποκειμένου, τὴ διαδοχικὴ ἀνάπτυξη τῶν κόσμων, μάς φάνηκε ὅτι ἔξαρτώνται ἀπὸ τὸ δυνάμει ὡς δομῆ Ἀλλος. Ἀκόμα κι ὁ πόθος, εἰτε είναι πόθος γιὰ ἑνα ἀντικειμένο εἰτε είναι πόθος γιὰ τὸν ἄλλο, ἔξαρτάται ἀπὸ τὴ δομῆ. Δέν ποθῷ ἑνα ἀντικειμένο παρὰ μόνο ὡς ἐκφραζόμενο ἀπὸ τὸν ἄλλο, σύμφωνα μὲ τὸν τρόπο τού δυνάμει: δέν ποθῷ στὸν ἄλλο παρά τοὺς δυνάμει κόσμους πού ἐκφράζει. Ὁ Ἀλλος ἐμφανίζεται σάν αὐτὸ πού ὄργανώνει τὰ Στοιχεία σὲ Γῆ, τὴ γῆ σὲ σώματα, τὰ σώματα σὲ ἀντικειμένα, καὶ ταυτόχρονα ρυθμίζει καὶ μετράει τὸ ἀντικειμένο, τὴν ἀντιληψη καὶ τὸν πόθο.

Ποιὸ είναι τὸ νόημα τού μύθου «Ροθινσώνας»; Τὶ είναι ἡ ροθινσώνιάδα; Ἐνας κόσμος δίχως τὸν ἄλλο. Ὁ Τουρνιέ ὑποθέτει ὅτι ὁ Ροθινσώνας μέσος ἀπὸ πολλοὺς πόνους ἀνακαλύπτει καὶ κατακτά μιὰ μεγάλη Ὅγεια, στὸ μέτρο πού τὰ πράγματα τελικά ὄργανώνονται διαφορετικά, διότι ἀπελευθερώνουν μιὰ εἰκόνα χωρὶς ὄμοιότητα, ἑνα διπλὸ τοῦ ἑαυτού τους πού συνήθως είναι ἀπωθέμένο, κι αὐτὸ τὸ διπλὸ μὲ τὴ σειρά του ἀπελευθερώνει τὰ καθαρὰ στοιχεία πού συνήθως είναι φυλακισμένα. Ὁ κόσμος δὲ διαταράσσεται ἀπὸ τὴν ἀπουσία τού ἄλλου, ἀντίθετα ἡ παρουσία του κρύβει τὸ ἐνδόξο διπλὸ τού κόσμου. Νά ποιά είναι ἡ ἀνακάλυψη τού Ροθινσώνα: ἡ ἀνακάλυψη τῆς ἐπιφάνειας, τού στοιχειακού πέρα, τού Ἀλλου ἀπὸ τὸν Ἀλλο. Τότε γιατὶ ὑπάρχει ἡ ἐντύπωση πώς αὐτὴ ἡ μεγάλη Ὅγεια είναι διεστραμμένη, πώς αὐτὴ ἡ «ἐπανόρθωση» τού κόσμου καὶ τού πόθου είναι ταυτόχρονα παρέκκλιση καὶ διαστροφή; Κι ὁμως ὁ Ροθινσώνας δέν ἔχει τίποτα τὸ διεστραμμένο στὴ συμπεριφορά του. Ὁστόσο κάθε μελέτη τῆς διαστροφῆς, κάθε μυθιστόρημα πού ἀναφέρεται στὴ διαστροφή προσπαθει νά κάνει φανερή τὴν υπάρξη μιάς «διεστραμμένης δομῆς» πού είναι ἡ ἀρχὴ ἀπὸ τὴν ὥποια ἐνδεχόμενα ἀπόρεουν οἱ διεστραμμένες συμπεριφορές. Μ' αὐτὴ τὴν ἐννοια ἡ διεστραμμένη δομῆ μπορει νά θεωρηθει ὡς ἡ δομῆ πού ἀντιτίθεται στὴ δομῆ Ἀλλος καὶ παιρνει τὴ θέση της. Κι ὥπως οἱ συγκεκριμένοι ἄλλοι είναι οἱ ἐνεργοὶ καὶ μεταβαλλόμενοι ὥροι πού πραγματώνουν τὴ δομῆ Ἀλλος, ἔτσι καὶ οἱ συμπεριφορές τού διεστραμμένου, πού πάντα προσποθέτουν τὴ θεμελιώδη ἀπουσία

τού ἄλλου, είναι ἀπλὰ οἱ μεταβαλλόμενοι ὥροι πού πραγματώνουν τὴ διεστραμμένη δομῆ.

Γιατὶ ὁ διεστραμμένος ἔχει τὴν τύση νά φαντάζεται τὸν ἑυτὸ του σύν ἑνα ἀκτινοβόλο ὄγγελο ἀπὸ ἥλιον καὶ φωτιά: Γιατὶ ἔχει ἐναντίον τῆς γῆς, ἐναντίον τῆς γονιμοποίησης καὶ τὼν ἀντικειμένων τού πόθου ταυτόχρονα μιάτο τὸ μίσος τὸ ὥποιο βρίσκουμε ἡδη συστηματοποιημένο στὸν Σάντ: Τὸ μυθιστόρημα τού Τουρνιέ δέν προτείνει μιὰ ἐξήγηση, ἀπλὰ δείχνει. Μ' αιτό τὸν τρόπο, καὶ μὲ ἐντελώς διυφορετικὰ μέσου, συναντά τὶς πρόσφατες ψυχαναλυτικές μελέτες πού φαίνεται πῶς βίζουν σύν στόχο ν' ἀνυνεώσουν τὸ καθεστώς τῆς ἐννοιας διαστροφή καὶ ὑρχικά νά τη βγάλουν ἀπὸ τὴν ἡθικολογούσα ἀβεβιότητα ὥποι τὴν κρατούσαν ἡ ψυχιατρική καὶ τὸ δίκαιο ἐνωμένα. Ὁ Λακάν καὶ η σχολὴ του ἐπισημαίνουν μὲ ἐπιμονή τὴν ἀνάγκη νά κατανοηθούν οἱ διεστραμμένες συμπεριφορές στὴ βάση μιὰς δομῆς καὶ νά δριστει ἀντὴ ἡ δομῆ, πού θέτει τούς ὥρους στὶς ιδεὶς τὶς συμπεριφορές· ἐπισημαίνουν τὸν τρόπο σύμφωνα μὲ τὸν ὥποιο ὁ πόθος ὑφίσταται μιὰ μετάθεση στὸ ἐσωτερικὸ αὐτῆς τῆς δομῆς καὶ σύμφωνα μὲ τὸν ὥποιο ἡ Αἰτία τού πόθου ἀποσπάται ἀπὸ τὸ ἀντικειμένο τὸν τρόπο μὲ τὸν ὥποιο ὁ διεστραμμένος ἀποκηρύσσει τὴ διαφορά τῶν φύλων ὑπέρ ἐνός ἀνδρογυνικού κόσμου τῶν διπλῶν· τὴν ἀκύρωση τού ἄλλου μέσου στὴ διαστροφή, τὴ θέση ἐνός «πέρα ἀπὸ τὸν Ἀλλο» ἡ ἐνός Ἀλλου ἀπὸ τὸν ἄλλο, σάν ὁ ἄλλος νά ἐλευθέρωνε στὰ μάτια τού διεστραμμένου τὴν ιδιαί τοι τὴ μεταφορά· τὴ διεστραμμένη «ἀπούποκειμενικότητα» — γιατὶ είναι βέβαιο πῶς ούτε τὸ θύμα ούτε ὁ συνένοχος λειτουργούν ὡς ἄλλοι. Γιά παράδειγμα, δέν είναι ἐπειδὴ ἔχει ἐπιθυμία, ἐπειδὴ ποθει νά κάνει τὸν ἄλλο νά υποφερει πού ὁ σαδιστής τού ἀφαιρει τὴν ιδιότητα τού ὡς ἄλλου. Συμβαίνει τὸ ἀντίθετο. Ὁ λόγος γιὰ τὸν ὥποιο συλλαμβάνει τοὺς ἄλλους είτε ὡς θύματα είτε ὡς συνένοχους, ὥμως σὲ καμία ἀπὸ τὶς δύο περιπτώσεις δέν τούς συλλαμβάνει ὡς ἄλλους, ἀντίθετα πάντα τούς συλλαμβάνει ὡς Ἀλλους ἀπὸ τοὺς ἄλλους, είναι ὅτι λειπει ἡ δομῆ Ἀλλος κι ὅτι ζει κάτω ἀπὸ μιὰ ἐντελώς διυφορετικὴ δομῆ πού λειτουργει ὡς προϋπόθεση τού ζωντανού κόσμου του. Ἐδώ πάλι είναι σημαντικό νά δει κανεις στὸν Σάντ πόσο τὸ θύματα καὶ οἱ συνένοχοι, παίρνοντας ὑπόψη τὴν ἀναγκαία ἀντιστρεψιμότητα τῶν ρόλων, δέ συλλαμβάνονται καθόλου ὡς ἄλλοι, ἀλλὰ ἄλλοτε ὡς βδελυρά σώματα, κι ἄλλοτε ὡς διπλά ἡ σύμμαχα Στοιχεία (όχι κυρίως ὡς διπλά τού ήρωα, ἀλλὰ ὡς διπλά τού ἑαυτού τους, πάντα έξω ἀπὸ τὰ

σώματά τους στό δρόμο τής κατάκτησης τών άτομικών στοιχείων).

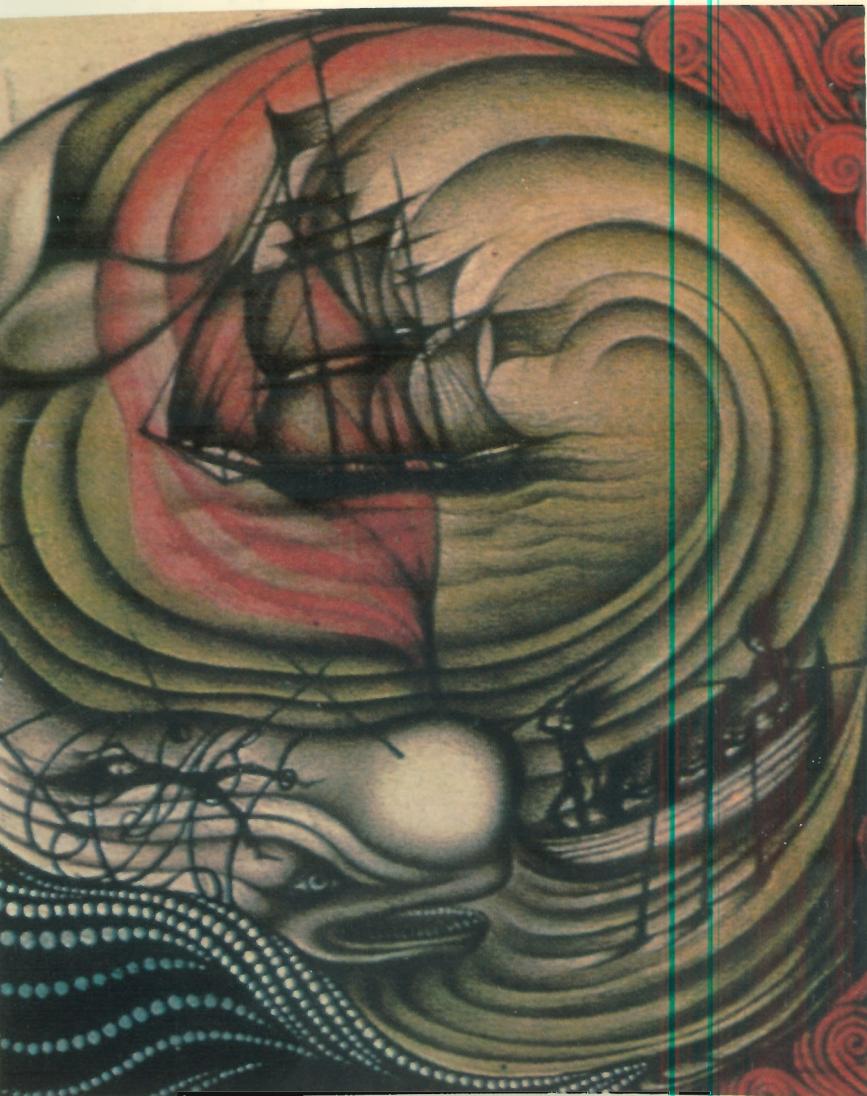
Η θεμελιώδης παρανόηση τής διαστροφής, έξαιτιας μιάς θιαστικής φαινομενολογίας τών διεστραμμένων συμπεριφορών, κι επίσης έξαιτιας τών άπαιτησεων τού δικαίου, συνισταται στήν άναγωγή τής διαστροφής σέ όρισμένες προσβολές πού γίνονται στόν άλλο. Κι από τήν άποψη τής συμπεριφοράς όλα μάς πειθουν ότι η διαστροφή δὲν υπάρχει χωρίς τήν παρουσία τού άλλου: ήδονοθλεψία, έπιδειξιομανία, κ.λπ. Από τήν άποψη όμως τής δομής πρέπει νά πούμε τό άντιθετο: άκριθώς έπειδή η δομή 'Άλλος λείπει, έπειδή έχει άντικατασταθεί από μιά έντελώς άλλη δομή, οι πραγματικοί «άλλοι» δὲν μπορούν πιά νά παιξουν τό ρόλο τών όρων πού πραγματώνουν τήν πρώτη χαμένη δομή, άλλα μπορούν νά παιξουν, μέσα στή δεύτερη, μόνο τό ρόλο σωμάτων-θυμάτων (μέ τό πολὺ ίδιαίτερο νόημα πού δίνει ο διεστραμμένος στά σώματα) η τό ρόλο συνενόχων-διπλών, συνενόχων-στοιχείων (κι εδώ πάλι μέ τό πολὺ ίδιαίτερο νόημα τού διεστραμμένου). Ο κόσμος τού διεστραμμένου είναι ένας κόσμος χωρίς άλλο, άρα ένας κόσμος χωρίς δυνάμει. Ο 'Άλλος είναι αύτός πού καθιστά τόν κόσμο δυνάμει. Ο διεστραμμένος κόσμος είναι ένα κόσμος όπου η κατηγορία τού άναγκαιού έχει άντικαταστήσει πλήρως τήν κατηγορία τού δυνάμει: παράξενος σπινοζισμός ἀπ' όπου λείπει τό δύνυγόν πρός όφελος μιάς ένετ /ειας πιό στοιχειώδους κι ένός άέρα άραιοτερου (ό Ούρανός-Αναγκαιότητα). Κάθε διαστροφή είναι μιά άλλοκτονία, ένας φόνος τού άλλου, μιά δολοφονία τών δυνάμει. Όμως η άλλοκτονία δὲ διαπράττεται μέ τή διεστραμμένη συμπεριφορά, προϋποτίθεται στό έσωτερικό τής διεστραμμένης δομής. Πράγμα πού δὲν έμποδίζει τόν διεστραμμένο νά είναι διεστραμμένος όχι γιατί αύτή η κατάσταση τού είναι έγγενης, άλλα γιατί είναι η κατάληξη μιάς περιπέτειας πού σίγουρα πέρασε άπό τή νεύρωση κι άγγιξε τήν ψύχωση. Αύτό άκριθώς πού προτείνει ο Τουρνιέ σ' αύτό τό παράξενο μυθιστόρημα: πρέπει νά φανταστούμε τόν Ροθινσώνα διεστραμμένο' η μόνη ροθινσωνιάδα είναι η ίδια η διαστροφή.

Ζιλ Ντελέζ*

* Απόσπασμα άπό τό βιβλίο *Λογική τού Νοήματος* (έκδ. Minuit, 1969).

Μισέλ Τουρνιέ

Παρασκευάς ἢ Στίς μονές τοῦ Εἰρηνικοῦ

Παρασκευάς ἢ Στίς μονές τοῦ Εἰρηνικοῦ

Μισέλ Τουρνιέ

‘Η έννοια τῆς διαστροφής είναι νόθα, μισο-νομική, μισο-ιατρική. Όμως ούτε τὸ δίκαιο ούτε ἡ ιατρική ἔχουν κάτι νά κερδίσουν. Μέσ' ἀπό τὸ σημερινό ἀνανεωμένον ἐνδιαφέρον γιά μιά τέτοια έννοια, φαίνεται πώς ἀναζητούν, στὴ δομὴ τῆς ίδιας τῆς διαστροφής τὴ λογική τῆς ἐνδεχόμενης, πολὺ διφορούμενης, σχέσης τῆς τόσο μὲ τὴ δικαιοσύνη ὅσο καὶ μὲ τὴν ιατρική. Ἡ ἀφετηρία είναι αὐτὴ ἐδώ: ἡ διαστροφή δέν ὄριζεται ἀπό τὴν ἐνταση ἐνός πόθου μέσα στὸ σύστημα τῶν ὄρμών. διεστραμμένος δέν είναι κάποιος πού ποθεὶ, ἀλλὰ αὐτὸς πού εἰσάγει τὸν πόθο του σ' ἑνα διαφορετικό σύστημα καὶ μέσα σ' αὐτὸ τὸ σύστημα τὸν κάνει νά παιζει τὸ ρόλο ἐνός ἐσωτερικού όριου, μιάς δυνάμει ἐστίας ἡ ἐνός σημείου μηδέν (ἡ περίφημη σαδική ἀπάθεια). Ούτε διεστραμμένος είναι ἑνα ἔγα πού ποθεὶ, ούτε ὁ Ἀλλος είναι γι' αὐτὸν ἑνα ἀντικείμενο τού πόθου προκισμένο μὲ πραγματική ὑπαρξη. Ωστόσο τὸ μυθιστόρημα τού Τουρνιέ δέν είναι μιά διατριβή γιά τὴ διαστροφή. Δέν είναι ἑνα μυθιστόρημα μὲ θέση. Ούτε ἑνα μυθιστόρημα μὲ πρόσωπα, ἀφού δέν ύπαρχει ὁ ἄλλος. Ούτε ἑνα μυθιστόρημα ἐσωτερικής ἀνάλυσης, μιά κι ὁ Ροθινσώνας ἔχει πολύ λίγη ἐσωτερικότητα. Είναι ἑνα παράδοξο μυθιστόρημα κωμικών περιπετειών κι ἑνα μυθιστόρημα κοσμικών μεταμορφώσεων. Ἀντί νά είναι μιά διατριβή γιά τὴ διαστροφή, είναι ἑνα μυθιστόρημα πού ἀναπτύσσει τὴν ίδια τὴ «θέση» τού Ροθινσώνα: ὁ ἀνθρωπος χωρίς ἄλλον πάνω στὸ νησὶ του. Ἀλλά ἡ «θέση» παίρνει τόσο περισσότερο νόημα ὅσο ἀναγγέλλει περιπέτειες, ἀντὶ ν' ἀναφέρεται σὲ μιά ὑποθετική προέλευση: τὶ πρόκειται νά συμβεῖ στὸν κόσμο τού νησιού χωρὶς τὸν ἄλλο; Ἀρχικά, λοιπόν, θ' ἀναζητηθεὶ ἡ σημασία τού ἄλλου μέσα ἀπό τὰ ἀποτελέσματα του: θ' ἀναζητηθούν τὰ ἀποτελέσματα τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου στὸ νησὶ, θά συναχθούν ἐπαγγικά τὰ ἀποτελέσματα τῆς παρουσίας τού ἄλλου στὸ συνηθισμένο κόσμο, θά συμπεράνει τὶ είναι ὁ ἄλλος καὶ σὲ τὶ συνίσταται ἡ ἀπουσία του. Τὰ ἀποτελέσματα λοιπόν τῆς ἀπουσίας τού ἄλλου είναι οἱ πραγματικές περιπέτειες τού πνεύματος: ἑνα πειραματικό ἐπαγγικό μυθιστόρημα. Κατά συνέπεια, ἡ φιλοσοφική σκέψη μπορεῖ νά συλλέξει όλα δια δείχνει τὸ μυθιστόρημα μὲ τόση δύναμη καὶ ζωντάνια. (Από τὸν ἐπίλογο τού Giles Deleuze).